

▲ KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır. Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 16 (528) 24-30 Aprel, Nisan, sal. il 2023 *Həftəlik İctimai-siyasi qəzet* Qiyməti: 40 qəpik
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin *Rojnama heftename civakî û siyasî* Hêjaye:

**Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!**

**Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.**

**Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.**
Səbāhəddin Eləglu



Səh. 2

Prezident İlham Əliyev akademik Zərifə xanım Əliyevanın məzarını ziyarət edib



Səh. 3

Nurlu ömrün salnaməsi



Səh. 17

Serok Barzanî: Kürdistan li ser hemû berjewendiyên din e



Səh. 16

Nêçîrvan Barzanî ji bo Roja Karkeran a Cihanî peyamek belav kir



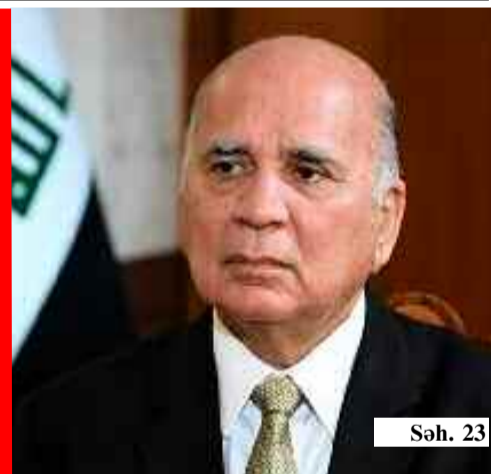
Səh. 17

Mesrûr Barzanî: Em li ser proseya çaksaziyê berdewam dibin ji bo baştirkirina jiyana karkerên Kurdistanê



Səh. 15

BU ÖMÜR YOLUDUR



Səh. 23

Ирак поддерживает усилия по прекращению кризиса в Судане

Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri "CNN Türk"ün müxbirinin suallarını cavablandırıblar

Səh. 2

Buldan: Dengek ji YSPê re dengek ji ji Kemal Kiliçdaroglu re

Səh. 17

Yevlaxda akademik Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 100 illiyinə həsr edilmiş konfrans keçirilib

Səh. 3

KÜRDLƏR VƏ KÜRDÜSTAN

Səh. 7

İrəvan quberniyası

Səh. 4

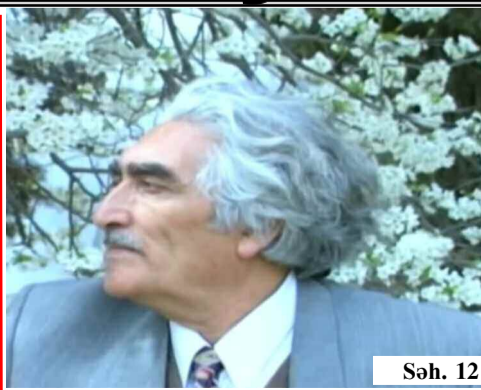
QUBADLI RAYONU HAQQINDA

Səh. 8



Səh. 24

Нетаньяху считает, что остановить Иран от получения ядерного оружия может военная угроза



Səh. 12

DURNA MƏZARI



Səh. 15

Seyid Riza bo Mustafa Kemal: Hilekariya we ji bomîn bo derd, semrtawdina min ji bila ji bo we vive derd



Səh. 12

Kürdü, türkü və azərbaycanlıları hər yerdə öldür!

Prezident İlham Əliyev akademik Zərifə xanım Əliyevanın məzarını ziyarət edib



Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 28-də Fəxri xiyabanda görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın məzarını ziyarət edib.

Dövlətimizin başçısı Ulu Öndər Heydər Əliyevin ömür-gün yoldaşı, görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın məzarı üzərinə gül dəstəsi qoyub, əziz xatirəsini ehtiramla anıb.

Tanınmış dövlət xadimi Əziz Əliyevin və professor Tamerlan Əliyevin də xatirələri yad edilib, məzarları üstünə gül dəstələri düzülüb.

Prezident İlham Əliyev xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin məzarını ziyarət edib, önünə gül dəstəsi qoyub.

Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri "CNN Türk"ün müxbirinin suallarını cavablandırıblar

"TEKNOFEST" festivalında iştirak edən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva, Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan və xanımı Əminə Ərdoğan "CNN Türk" televiziyaşının müxbiri Fulya Öztürkün suallarını cavablandırıblar.

Prezident İlham Əliyev müsahibədə deyib: Çox xoşbəxtəm ki, qardaşımın yanındayam, burada da olmalıyam. Bu gözəl, möhtəşəm bayramı bərabər qeyd etdik, təbriklərimizi çatdırdıq. Mən söylədim ki, bu il artıq üçüncü dəfədir Türkiyədəyəm. İndi növbə qardaşımındır. İnşallah, seçkilərdən sonra onu Azərbaycanda gözləyirik.

Fulya Öztürk: Mehriban xanım da buradadır. Salam, necəsiniz?

Mehriban xanım Əliyeva: Salam, sağ olun. Çox qürur duyuruq.

Əminə xanım Ərdoğan: Bu xoş günür birlikdə qeyd edirik və buna görə çox təşəkkür edirik. Bu xoş günümüzə bizimlə olduqlarına və zəlzələ zonasında etdikləri yardımlara görə sonsuz təşəkkürlərimizi bildiririk.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun. Çox böyük qürur duyuruq.

Fulya Öztürk: "TEKNOFEST" ötən il Azərbaycanda keçirilmişdi, yenidən təşkil olunacaqmı?

Prezident İlham Əliyev: Gözləyirik, əlbəttə, keçiriləcək. Mən dedim ki, Azərbaycanda "Bayraktar" Mərkəzi qurulacaq, "TEKNOFEST" yenə də



gələcək. Keçən il çox gözəl bir tədbir keçirildi. Gözləyəcəyik, sizi də gözləyirik.

Fulya Öztürk: İnşallah, gələcəyik. İkinci Qarabağ müharibəsi qazisi də burada, "TEKNOFEST"dədir. Adınızı öyrənə bilərəm?

Qazi: İkinci Qarabağ müharibəsinin qalibi, iki ayağını da ağır döyüşlərdə itirmiş qazi Taleh Camalov. Vətən sağ olsun.

Prezident İlham Əliyev: Gör, nə qədər medalı var. "Xocavənd", "Cəbrayıl", "Füzuli", "Fərqlənməyə görə", "Xarı bülbül".

Qazi Taleh Camalov: Bir ay döyüşdə oldum.

Prezident İlham Əliyev: Qəhrəmandır, bizim torpaqlarımızı azad edənlər

bunun kimi qəhrəmanlardır.

Qazi Taleh Camalov: Sizin sayənizdə, Selçuk Bayraktar qardaşımızın sayəsində, onların silahlı PUA-larının sayəsində.

Səmada nümunəvi uçuşlar edən "Kızılelma" və "Akıncı" PUA-larını göstərən Selçuk Bayraktar dedi: "Kızılelma" və "Akıncı" bərabər uçurlar. Bu uçuş forması dünyada ilk dəfədir.

Prezident İlham Əliyev: "Akıncı" və "Kızılelma".

Fulya Öztürk: Nümunəvi uçuş edirlər.

Prezident İlham Əliyev və Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan "TEKNOFEST" in keçirildiyi məkandan ayrılarkən yenidən Fulya Öztürkün suallarını cavablandırıblar.

Fulya Öztürk: Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan və Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev hazırda "Togg" avtomobilindədir. "Togg" u idarə etmək necə hisdir?

Prezident İlham Əliyev: Gözəl, çox gözəl.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan: Bu qızı tanıyırsan?

Prezident İlham Əliyev: Təbii ki, tanıyıraq. Bu, bizim qızıdır. İkinci Qarabağ savaşında ən təhlükəli yerlərə gedən jurnalistdir. Bizimlə sevindi, Qələbəni də bizimlə qeyd etdi. Bu qız bizim qızımızdır.

Əminə xanım Ərdoğan: Maşallah, qəhrəmandır.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan: Əsl vətənpərvərdir.

Fulya Öztürk: Biz qardaş.

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Fulya Öztürk: Cənab Prezident, necəsiniz? Sağlamlığınız necədir?

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan: Şükür olsun, çox yaxşıyam.

Prezident İlham Əliyev: Maşallah, hər kəsdən daha gözəl, cavan, gənc.

Fulya Öztürk: Cənab Prezident, Sizi yaxşı gördük, maşallah.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan: Sağ ol.

Fulya Öztürk: Çox təşəkkür edirəm, yolunuz açıq olsun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol.

Nurlu ömrün salnaməsi

Aprelin 28-də görkəmli oftalmoloq Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 100-cü ildönümü qeyd edildi. Gözəl ana, vəfali ömür-gün yoldaşı, dünya tibb elminə əvəzsiz töhfələr vermiş böyük oftalmoloq alim... Bütün bunlar anadan olmasının 100-cü ildönümünü qeyd etdiyimiz Zərifə xanım Əliyevanın portretinin xarakterik cizgiləridir. Müasirlərinin dediyi kimi, Zərifə xanım Əliyeva elə insan idi ki, bir dəfə ünsiyyətdə olanlar onu ömrü boyu unuda bilmirdilər. Bu böyük şəxsiyyət elə ilk andan onunla ünsiyyətdə olanların yaddaşında yüksək vətəndaşlıq, humanizm və ürək saflığının mücəssəməsi kimi əbədi qalırdı. Onun insanlara məhəbbəti qeyri-adi dərəcədə hüdudsuz idi. Zərifə xanım sevib seçdiyi, ömrünü həsr etdiyi sənəti ilə bu istedadını tam gerçəkləşdirə bilirdi. Aprelin 28-də XX əsrdə Azərbaycan tibb elminin görkəmli simalarından biri - Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 9100-cü ildönümü tamam olur. Zərifə xanım 1923-cü il aprelin 28-də qədim Naxçıvanın Şaxtaxtı kəndində görkəmli ictimai və dövlət xadimi, xalqımızın böyük oğlu Əziz

Əliyevin ailəsində dünyaya göz açıb. Atasının ömür yolu onun üçün əsl həyat məktəbinə çevrilib. Zərifə xanım Əliyeva müasir, müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, bütün mənalı ömrünü Vətəninin və xalqının tərəqqisinə həsr etmiş dahi şəxsiyyətin - ümummilli lider Heydər Əliyevin vəfali ömür-gün yoldaşı, sədaqətli dostu və etibarlı silahdaşı olub. Vaxtilə Əziz Əliyevin ailəsində görübgötürdük-ləri yaxşı bir təcrübə kimi ölkənin birinci şəxsinin xanımı olduğu zamanlarda köməyinə çatıb. O, Ulu Öndərimizə mənəvi dayaq, arxa olub. Akademik Zərifə Əliyevanın alim kimi qazandığı böyük uğurlar Azərbaycan tibb elminin tarixində ayrıca bir mərhələ təşkil edir. Onun elmi fəaliyyəti çox zəngin və əhatəli olub. oftalmologiyanın aktual mövzularına həsr edilmiş çoxprofilli tədqiqatlar aparıb, dəyərli elmi-tədqiqat işləri yazıb. Göz xəstəliklərinin müalicə və profilaktika tədbirlərinin işlənilməsi ilə məşğul olan Zərifə xanım özünün tədqiqat işlərini traxomanın müalicəsi ilə bağlı məsələlərə, habelə traxomanın və onun ağır nəticələrinin müalicəsi zamanı o dövrdə yeni

olan antibiotiklərin imkanlarından səmərəli istifadə etməyin öyrənilməsinə həsr edib. Bu tədqiqatların nəticələri Zərifə xanım Əliyevanın 1960-cı ildə "Sintomisin terapiya metodlarının başqa birləşmələri traxomanın müalicəsi" mövzusunda müvəffəqiyyətlə müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyasının əsasını təşkil edib. 1968-ci ildən başlayaraq Zərifə xanım Əliyeva professional oftalmologiyanın problemləri ilə ciddi məşğul olub. Bu sahənin əhatə dairəsinin çox geniş olmasına baxmayaraq, gözün peşə xəstəlikləri probleminə dərin və çoxsahəli marağını Zərifə xanım Əliyeva bütün həyatı boyu itirməyib. Alim dünyada ilk dəfə olaraq peşə patalogiyasını araşdıran elmitədqiqat laboratoriyası yaradıb və praktiki olaraq elm aləmində yeni bir istiqamətin - peşə oftalmologiyasının əsasını qoyub. Apardığı tədqiqatların gedişində "Göz yaşının axmasının fiziologiyası", "Gözün və görmə sinir yolunun yaşla əlaqədar dəyişiklikləri", "Gözün hidrodinamik sisteminin anatomik fizioloji təbiəti" və s. kimi onlarla elmi məqalələr və monoqrafiyalar çap etdirib. Uzunmüddətli



müşahidələrin və tədqiqatların nəticələri görkəmli həkimin "Azərbaycanın kimya sənayesinin bəzi müəssisələrinin işçilərinin görmə üzvünün vəziyyəti" mövzusunda doktorluq dissertasiyasının əsasını təşkil edib. 1976-cı ildə Q.Helmqolts adına Moskva Göz Xəstəlikləri İnstitutunda həmin dissertasiyanın müdafiəsi zamanı Sovet İttifaqının aparıcı alimləri Zərifə xanımın elmi əsərlərini çox yüksək qiymətləndiriblər. Zərifə xanım Əliyevaya 1977-ci ildə tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi verilib. Görmə orqanının peşə patalogiyası sahəsində apardığı elmi tədqiqat işlərinin uğurlu nəticələrinə görə akademik Zərifə

Əliyeva keçmiş SSRİ-nin oftalmologiya sahəsində ən mötəbər mükafat olan SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülüb. Keçmiş SSRİ-də bu mükafatı alan ilk qadın alim kimi onun adı oftalmologiya elminin tarixinə düşüb. Görkəmli alim az yaşadı. O, istedadı və həyat enerjisi ilə gələcəkdə çox işlər görə bilərdi. Ömrünün sonuncu anına kimi həyatla, gələcək planlarla yaşayırdı. Zərifə xanım Əliyeva 1985-ci il aprelin 15-də Moskvada vəfat edib. Zərifə xanımın parlaq xatirəsi daim anılacaq, xalqımızın qəlbində əbədi yaşayacaq.

Yevlaxda akademik Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 100 illiyinə həsr edilmiş konfrans keçirilib

Yevlax Şəhər İcra Hakimiyyəti və Yevlax rayon Mərkəzi Xəstəxanasının birgə təşkilatçılığı ilə görkəmli oftalmoloq, Azərbaycanın Əməkdar Elm Xadimi, tibb elmləri doktoru, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademiki Zərifə Əziz qızı Əliyevanın anadan olmasının 100-cü ildönümünə həsr olunmuş konfrans keçirilib. Tədbirdə Yevlax Şəhər İcra Hakimiyyətinin Başçısı Anar Tağıyev, YAP Yevlax rayon təşkilatının sədri Rafiq Əliyev, Milli Məclisin deputatları İlham Məmmədov, Müşfiq Məmmədli, Yevlax Şəhər Xəstəxanası Publik Hüquqi Şəxsinin direktoru Fazil İsmayılov, rayon Ağsaqqallar Şurasının, rayonun hüquq mühafizə orqanlarının rəhbərləri və tibb işçiləri iştirak etmişdir.

Konfrans Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi, Ulu Öndər Heydər Əliyevin, akademik Zərifə xanım Əliyevanın, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda canlarını qurban vermiş şəhidlərimizin xatirəsinin bir dəqiqəlik sükutla yad edilməsi ilə başladı.

Tədbirdə çıxış edən Yevlax Şəhər İcra Hakimiyyətinin Başçısı Anar Tağıyev bildirdi ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin 2022-ci il 3 noyabr tarixli Sərəncamına əsasən akademik Zərifə xanım Əliyevanın 100 illik yubileyi ölkəmizdə geniş qeyd edilir. Zərifə xanımın timsalın-



da biz qadının zərifliyi ilə qüdrətinin birləşməsinin, Azərbaycan qadınlarının ən yaxşı keyfiyyətlərinin unikal vəhdətini görürük. O, həm də xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin zənginləşməsinə özünün əvəzsiz töhfələrini verib. Azərbaycanın tanınmış simalarından olan tibb elmləri doktoru, akademik, görkəmli oftalmoloq-alim, ictimai xadim tibb tariximizdə silinməz iz qoymuş Zərifə xanım Əliyevaya əbədiyaşarlıq qazandıran onun nəcib niyyəti, xeyirxah əməlləri, Vətənə naminə gördüyü böyük işləridir. Qayğıkeş həkim Zərifə xanım Əliyevanın həyat yolu həqiqi mənada nümünə göstərilə biləcək qədər mənalı, zəngin olub. Az adam tapılar ki, fəaliyyəti ilə cəmiyyətə xeyir versin, ictimaiyyətin hörmət və məhəbbətini qazansın, insanlara görə olsun, sayılıb-seçilən

şəxsiyyət kimi tanınsın. Qaranlıq gözlərə nur paylayan, oftalmologiya elmində xüsusi dəst-xətti ilə iz qoyan akademik əməlləri ilə əbədiyaşarlıq qazanmışdır.

Şəhər rəhbəri həmçinin qeyd etdi ki, bu gün işığına, nuruna topladığımız qüdrətli insanın - əbədiyaşar Zərifə xanım Əliyevanın şərəfli adı, misilsiz fəaliyyəti tariximizin şanlı səhifələrini təşkil edir. O, insan kimi ətrafına nümünə idi. O, qayğıkeş ana, vəfali ömür-gün yoldaşı, işini mükəmməl bilən həkim idi. O, nursuz gözlərə işıq paylayan, Günəşə, Aya, təbiətin müxtəlif rənglərinə, füsunkar gözəlliklərə həsrət qalan insanlara həyat eşqini qaytaran idi. O, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin həyat yoldaşı, həmçinin Azərbaycanda uğurlu qadın obrazını formalaşdıran ictimai xadim, Xalqımızın hər zaman

rəğbətlə xatırladığı böyük dövlət xadiminin - Əziz Əliyevin övladı, iki əsrlik münəcişəni və 30 illik savaşı cəmi 44 günə Zəfərlə bitirən, dünya miqyaslı siyasi lider olan, tarixin ən qüdrətli Azərbaycanını yaratmış Müzəffər Ali Baş Komandanı böyütmüş fədakar, qayğıkeş ana idi. Onun ömür yolu elmi fəaliyyəti uğurlarla zəngindir. Zərifə xanıma həmkarlarının, yetirmələrinin, xəstələrinin hörmət və məhəbbətini qazandıran onun həkim fədakarlığı, yüksək vətəndaşlıq mövqeyi, səmimiyyəti, insanlara qayğısı idi. Onun yaşadığı ömrü, keçdiyi şərəfli həyat yolu hər bir Azərbaycan vətəndaşı, hər bir alim və həkim üçün həyat və mənəviyyət dərəsi, kamillik məktəbidir. Onun zəngin elmi irsi, oftalmologiyanın müxtəlif sahələri üzrə apardığı tədqiqatlar, qazandığı nailiyyətlər, yaratdığı funda-

mental əsərlər Azərbaycan tibb elminin parlaq səhifəsidir.

Zərifə xanımın unudulmaz xatirəsi Möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin Müzəffər Sərkərdə missiyasında yaşayır. Zərifə xanımın ictimai fəaliyyətini Azərbaycan Respublikasının Birinci Vitse Prezidenti, Heydər Əliyev fondunun rəhbəri, hörmətli Mehriban xanım Əliyeva bu gün daha geniş miqyasda şərəflə, məsuliyyətlə davam etdirir.

Konfransda çıxış edən YAP Yevlax rayon təşkilatının sədri Rafiq Əliyev, Milli Məclisin deputatları İlham Məmmədov, Müşfiq Məmmədli, Yevlax Şəhər Xəstəxanası Publik Hüquqi Şəxsinin direktoru Fazil İsmayılov və başqaları vurğulayıblar ki, Zərifə xanım Əliyeva hər şeydən əvvəl Azərbaycan dövlətinə, xalqına xidmət edən gözəl bir nəslin nümayəndəsidir. O, həkimlik peşəsini, xüsusilə oftalmologiya sahəsini seçərək insanlara nur bəxş edib, onlara həyatın bütün rəng çalarlarını görməsində kömək edib, ən əsası bu sahədə qabaqçılıq tədbirlərin istiqamətlərini müəyyənləşdirib.

Konfransda akademik Zərifə xanım Əliyevaya həsr olunmuş videoçarxın nümayiş etdirildi.

Sonda Yevlax Mədəniyyət Mərkəzinin əməkdaşları Zərifə xanımın Əliyevanın əziz xatirəsinə həsr olunmuş musiqi nömrələri ifa ediblər.

Əvvəli ötən sayımızda

Bunlar hər şəhərdə bir qımdatxana təşkil edirdilər. İlk dəfə Osmanlı şəhərlərində, sonra isə Rusiyanın ayrı-ayrı şəhərlərində belə qımdatxanalar yaratmağa başladılar. Bu qımdatxanalara bütün siniflərdən şəxs cəlb olunurdu: oxumuş cavanlar, sövdəgərlər, sənətkar və başqaları.

Bu qımdatların icmasının müşavirəsində bir qərar qəbul olundu ki, hər bir iş sahibi qımdatxanalara pul verməlidir. Qımdatxanadan həmin qərara əsasən erməni iş sahiblərinə məktublar göndərilib onların qımdatxanaya göstərilən məbləğdə pul göndərməsini tələb edirdilər. Erməni iş sahibi məktubun tələbinə əməl etmədikdə ona qımdatxanadan ikinci dəfə elanname yazılırdı. Əgər yenə həmin şəxs pul verməkdən imtina edərdisə, üçüncü dəfə onu hədələyirdilər. Bu dəfə də tələbə əməl etmədikdə qımdatlar həmin şəxsin öldürülməsi üçün bir və ya iki nəfər təyin edirdilər. Həmin şəxslər isə nəzərdə tutulmuş adamı öldürüb gizləndirirdilər. Heç kəs bilmirdi ki, bu cinayəti kim etdi və hara getdi. Əgər

Beləliklə də, qımdatxanaların müddü qatilləri neçə-neçə günahsız ermənilərin və rusların ölümünə də bais olurdular.

ƏLAVƏ2 (2 Mətdə əlavələr haşiyə kimi göstərilir): Hicri 1321-ci (miladi 1903) ildə rus dövləti Qafqaz vilayətindəki kilsələrin əmlakını zəbt etmək istəyirdi. O vaxt bütün Qafqaz şəhərlərində olan erməni icmalarının başçıları toplaşdı və rus dövlətinin niyyətinə qarşı durmaq və onun heyətə keçirilməsinə mane olmaq qərarına gəldilər. Bunun nəticəsində dövlət tərəfindən erməni milliyətindən olan xeyli adamlar qətlə yetirildi. Bununla bərabər, bir çox erməni icmalarının tanınmış başçıları tutularaq Sibire göndərildi. Kilsələrin əmlakı isə zəbt olunub dövlət sərəncamına verildi.

ƏLAVƏ: Həmin göstərilən bu ildə şəhərlərdə çox nahaq qanlar töküldü, xalqlar bir-birinə çox zülm etdilər. Bunun xoşagəlməz təsiri hər tərəfi bürüdükcə insanları xoş və rahat heyətdən məhrum edirdi.

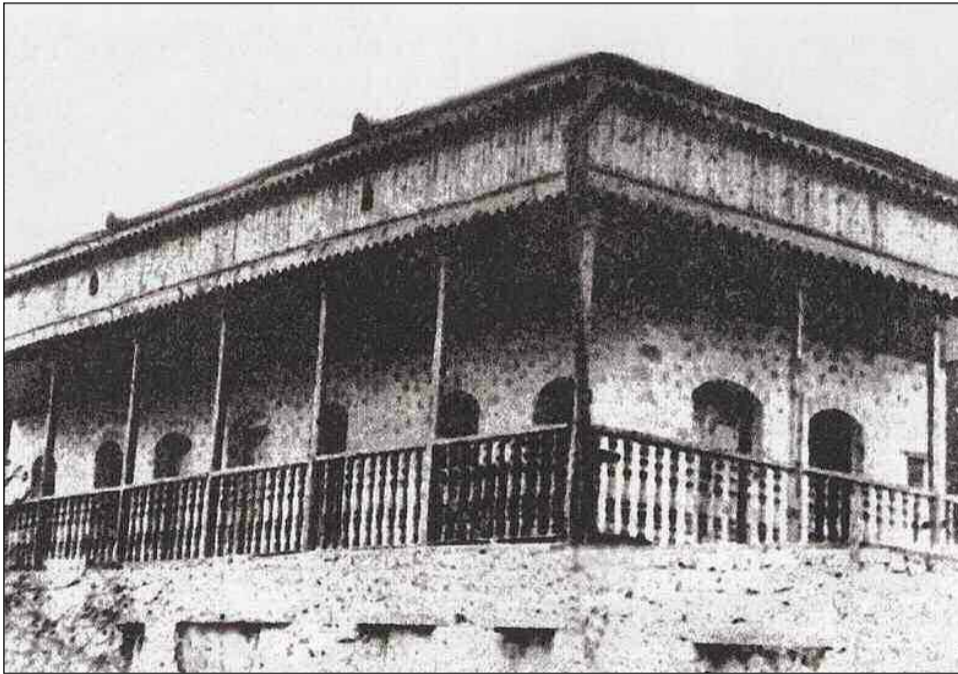
Xüsusən, Mancuriya torpağında rus tayfasından nə qədər insanların nahaq qanları töküldü, gəmiləri dəniz

**Mir Möhsün Nəvvab**

Bu tarixdə İran vilayətinə xəstəlik düşüb, sayı həddi-hesaba gəlməyən insanlar tələf oldular.

Ermənilər həmin müsəlman oğlanı tutub, döyə-döyə gətirib divanxanaya verirlər. Divanxanada oğlanın üstünü yoxladıqdan və dəfələrlə danışdırdıqdan sonra zindana göndərirlər. Ermənilər divanxanada həmin oğlanı danışdıran məmura rüşvət verib, razı saldıqdan sonra onu bir də divanxanaya gətirilib sorğu-sual edilməsini tələb etdilər. Onlar məmurun qarşısında belə şərt qoydular ki, oğlanı məmurun yanına erməni əsgərləri gətirsin. Elə ki oğlanı məmurun yanına gətirdilər, dedi ki, mən bütün həqiqətləri açıb danışmışam. Sən isə bunların hamısını yazdın. İkinci dəfə buraya mənə gətirməyə nə ehtiyac vardı? Məmur hirsənərək oğlanın boynuna yumruq vurub əmr etdi ki, onu həbsxanaya aparsınlar. Oğlan məmura yalvarıb xahiş etdi ki, onu erməni əsgərləri ilə göndərməsin. Çünki onlar yolda mənə öldürəcəklər. Məmur ona qulaq asmayıb, zindana aparmağı əmr etdi. Həmin İrəvandan olan erməni əsgərlər isə oğlanı çəke-çəke aparıb, bir dar küçədə yerə yıxdılar və süngü ilə dəlik-deşik edib

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu



caniləri bilən və tanıyan olsa da, cürət edib heç kəsə deyə bilməzdi. Çünki kimsə canini ifşa etməyə cəhd göstərsəydi, onun özü də qımdatxana quldurlarının sui-qəsdinə məruz qalardı.

Atası nalbənd olmuş Camqarov familiar bir erməni Allah təbarək və təalanın iradəsilə tez bir zamanda milyonçu olur. Qımdatlar başqa varlı ermənilər kimi ona da kağızla müraciət edib qımdatxanaya 30 min manat verməsini tələb edirlər. O isə qımdatların tələbinə məhəl qoymayıb Moskvaya gedir. Bu zaman qımdatlar Moskvada yerləşən qımdatxanaya yazırlar ki, o bizim tələbimizə əməl etmədiyinə görə cəzasına çatdırılaraq qətlə yetirilsin.

Moskva qımdatxanasının başçıları özlərinin müddü qatillərinin arasında püşk ataraq Camqarovun öldürülməsi tapşırığını onlardan birinə həvalət etdilər. Həmin qatil Camqarovu Moskvada kilsənin qapısı yaxınlığında qətlə yetirdi.

zlərdə batırılıb məhv oldular, neçə-neçə şəhərlər və kəndlər xarabalıqlara çevrildi.



Bu günlərdə bəndeyi-aciz Nəvvab Mir Möhsün qardaşı Hacı Mirzə Abutalıb xanı Tehrandə Amas adlı öz nökeri yatdığı yerdə öldürüb, bacardığı qədər cəvahiratdan və neqd puldan götürüb qaçıb. Amma bu cinayətdən qaça bilməyib, rus divanxanasının əlinə keçib.

ƏLAVƏ: Hicri 1322-ci (miladi 1904) il tarixdə, iyunun 16-da Moskva şəhərinə bir dolu yağdı ki, dolunun hər bir dənəsinin ağırlığı təxminən bir girvənkəyə yaxın idi.

Ə L A V Ə: 1904-cü il iyulun 3-də rus padşahının oğlu oldu. Onun adını Aleksey qoydular.

1904-cü İLDƏ BAKIDA ERMƏNİLƏRLƏ MÜSƏLMANLAR ARASINDA BAŞ VERMİŞ MÜNAQİŞƏ

Əvvəla bunu bilmək lazımdır ki, İrəvan şəhərinin erməniləri çox kinli, ədavətli, təkəbbürlü, xudpəsənd və xəmirli fitnə-fəsad ilə yoğrulmuş adamlardır. Hansı vilayətdə ki bunlar tapılır, mütləq orda bir ədavət və iğtişaş olacaq. Qafqaz vilayətlərində nə qədər iğtişaş və münaqişələr baş verirdisə, onların birinci səbəbkarı İrəvan erməniləri olurdu.

Bir gün Bakıda olan İrəvan erməniləri şəhərdə iğtişaş salmağa cəhd göstərirlər. Belə ki, özünü hamıdan qoçaq və igid hesab edən həmin ermənilərdən biri bir müsəlman öldürür. Ondan sonra lovğalanaraq hər yerdə özünü tərifləyir və gördüyü cinayətlə fəxr edirdi. Bir gün o, küçədə getdiyi yerdə 18 yaşlı Bakı camaatından gənc bir oğlan onun qarşısına çıxıb deyir:

— O erməni qoçağı sənsən?

Erməni cavab verir:

— Qoduq, mənəm!

Oğlan bu cavabı eşidən kimi tapançanı çıxarıb, erməninin bədənində üç güllə yeridərək öldürür.



öldürdülər. Sonra isə məmura bildirdilər ki, qaçmaq istəyirdi, biz də öldürdük.

Əlavə: Karxana sahibi olan sabunçulu Ağa Rəzi adlı böyük bir şəxs faytonda küçə ilə gedərkən ermənilərin hücumuna məruz qalaraq öldürülmüşdü. Əhvalatdan xəbərdar olan Bakı əhli bundan çox təsirləndilər. Bundan əvvəl də ermənilər tərəfindən bir sıra cinayətlər törəndiyinə görə xalq arasında böyük iğtişaş baş verdi. Ermənilərin bu düşmənçiliyinə artıq dözməyən camaat bazar-dükənləri bağlayaraq cavanlar tufəng-tapança ilə silahlanıb, üz qoydular erməni camaatının üstünə. Dükanda ələ düşəni dükanda, bazardakını bazarda, küçədəkini küçədə öldürüb, leş-leş üstünə tökdülər.

Ardı var

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

Şüar: Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz!

ADR-in rəsmi xəritəsi
Paytaxt Bakı
Dil(lər) Azərbaycan dili
Pul vahidi Manat
Sahəsi 139 831 km²
Əhalisi təxm. 2 000 000
İdarəetmə forması Parlament

respublikası

Milli Şüaranın sədri - 1918
Məmməd Əmin Rəsulzadə
Baş nazir - 1918 - 1919
Fətəli Xan Xoyski - 1919 - 1920
Nəsim bəy Yusifbəyli

Varislik← **Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikası**← **Rusiya İmperiyası**← **Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası** →← **Zaqafqaziya Sosialist Federativ Sovet Respublikası** →

Azərbaycan Demokratik Respublikası (Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti) - Yaxın Şərqdə ilk demokratik dövlət. ADR 27 may 1918-ci ildə Tiflis şəhərində Azərbaycan Milli Şurası tərəfindən bəyan edilmişdir. İrəvan şəhəri və quberniya əraziləri güzəştə gedildikdən sonra 1918-ci il mayın 28-də özünün müstəqilliyini elan edən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ərazisi 99908,86 km² təşkil edirdi. 13983,1 km² ərazi isə mübahisəli ərazi kimi qəbul olunaraq gələcək danışıqlar prosesində həll olunması nəzərdə tutulmuşdu.

İnzibati-ərazi vahidləri

Ermənistanla güzəşt edilən İrəvan quberniyasının ərazisi 8913,17 km² (ərazisi - Yeni-Beyazid qəzası, İrəvan qəzasının 3/5-i, Eçmiədzin qəzasının 1/4-i, Aleksandropol qəzasının 1/4-i daxil idi ; əhalisi 321 min nəfər olmuşdur ki, bunun da 230 mini erməni , 80 min müsəlman , 5 min yezidi kürd və 6 mindigər millətlər) təşkil edirdi. Edilən güzəştdən sonra ermənilər Azərbaycanın Naxçıvan, Zəngəzur və Dağlıq Qarabağ ərazilərinin Ermənistanla birləşdirilməsi iddiası ilə çıxış etdilər. Lakin 1918-1920-ci illərdə İrəvan quberniyasından başqa əraziləri ələ keçirə bilməyən ermənilər 1920-ci il aprelin 28-də, Azərbaycan Sovet Rusiyası tərəfindən işğal edildikdən sonra bolşeviklərin himayəsi ilə yeni ərazilər əldə etməyə nail oldular.

30 may 1918 - Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması haqqında dünya dövlətlərinə radioteleqramlar göndərilib. Dünyanın aparıcı dövlətlərinin xarici işlər nazirlikləri Azərbaycanda müstəqil respublikanın yaradılması haqqında informasiya aldılar. Radioteleqramlar İstanbula, Berlina, Vyanaya, Parisə, Londona, Romaya, Vaşinqtona, Sofiyaya, Buxarestə, Tehrana, Madridə, Moskvaya, Stokholma, Tokiyaya və digər paytaxtlara göndərilmişdi

Bakı şəhəri Stepan Şaumyanın başçılığı altında Bolşevik Bakı Soveti və Daşnak silahlı dəstələrinin nəzarətində

olduğu üçün, Azərbaycan hökuməti müvəqqəti olaraq Gəncə şəhərində yerləşmişdir.

4 iyun 1918 - Batumda aparılan danışıqların yekunu olaraq Xalq Cümhuriyyəti ilə Osmanlı arasında "Sülh və dostluq haqqında" müqavilə imzalanıb. Müqaviləni Azərbaycan tərəfdən Milli Şüaranın sədri M.Rəsulzadə və xarici işlər naziri M.Hacinski , Osmanlı tərəfdən ədliyyə naziri Xəlil bəy və Qafqaz cəbhəsinin komandanı Vahib paşa imzalamışdı. Bu müqavilə ilə Xalq Cümhuriyyəti birinci olaraq Osmanlı tərəfindən tanınıb. Müqavilədə Osmanlı dövləti Xalq Cümhuriyyətinə hərbi yardım göstərmək barədə öhdəlik götürüb

17 iyun 1918 - Gəncədə ilk iclasını keçirən Azərbaycan Milli Şurası ölkədə yaranmış ağır vəziyyəti nəzərə alaraq öz fəaliyyətini dayandırmaq və yeni parlament (Müəssislər Məclisi) çağırılana qədər bütün hakimiyyəti (qanunvericilik və icra) Nazirlər Şurasına vermək barədə qərar qəbul edib. Bu Nuru paşanın tələbi idi. Həmin gün Fətəli xan Xoyskinin başçılıq etdiyi Nazirlər Şurası istefa verib və onun rəhbərliyi ilə ikinci hökumət qurulub

24 iyun 1918 - Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk bayrağı qəbul edilib. Hökumətin qərarı ilə qırmızı parça üzərində ağ rəngli aypara və səkkizguşəli ulduz təsvir edilmiş bayraq Cümhuriyyətin müvəqqəti rəmzi elan edilib. Azərbaycanın indiki üçrəngli (mavi, qırmızı, yaşıl) bayrağı isə dövlət rəmzi olaraq 1918-ci ilin noyabrında qəbul edildi

26 iyun 1918 - Xalq Cümhuriyyətinin hökuməti Azərbaycanın ilk Milli Ordu hissəsinin - əlahiddə diviziyanın yaradılması barədə qərar qəbul edib. Həmin dövrdə Cümhuriyyət hökumətinin tabeliyində olan hərbi qüvvələr türk (Osmanlı) ordu hissələri ilə birlikdə ("Qafqaz İslam Ordusu") Nuru paşanın komandanlığı altında "Bakı Kommunası"nın qoşunları ilə qızğın döyüşlər aparırdı. Cümhuriyyətin Hərbi Nazirliyinin təşkili barədə qərar bir qədər sonra, avqustun 1-də verildi. Nazirlik özü isə 1918-ci ilin dekabrında fəaliyyətə başladı. Keçmiş çar Rusiyası ordusunun generallarından Səməd bəy Mehmandarov hərbi nazir, Əliağa Şıxlinski hərbi nazirin müavini təyin edildilər.

27 iyun 1918 - Azərbaycan və türk (Osmanlı) hərbi qüvvələrindən ibarət Qafqaz İslam Ordusu Göyçay yaxınlığındakı döyüşdə "Bakı Soveti"nin qoşunlarını məğlub edib. Bu zəfərdən sonra Qafqaz İslam Ordusunun hissələri daşnak-bolşevik qoşunlarının hücumlarını dayandıraraq əks-hücum keçməyə başlayıblar

27 iyun 1918 - Xalq Cümhuriyyətinin hökuməti "Dövlət dili haqqında" qərar qəbul edib. Azərbaycan (türk) dili Cümhuriyyət ərazisində dövlət dili elan olunub

Azərbaycan Demokratik Respublikası

**Bayraq**

2 iyul 1918 - Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının sədri və daxili işlər naziri Fətəli xan Xoyski ölkədə ilk polis bölümünün yaradılması barədə əmr verib. Bununla Azərbaycan polis orqanlarının əsası qoyulub.

10 iyul 1918 - Azərbaycan və türk (Osmanlı) hərbi qüvvələri (Qafqaz İslam Ordusu) Kürdəmir yaxınlığındakı döyüşdə daşnak-bolşevik "Bakı Soveti"nin qoşunlarını məğlub ediblər. Kürdəmir qəsəbəsi işğalçılardan azad olunub. Bu qələbədən sonra Qafqaz İslam Ordusunun daşnak-bolşevik qüvvələri üzərinə geniş əks-hücumu başlanıb. İyulun 14-də azərbaycanlı-türk qoşun hissələri strateji əhəmiyyətli Kərar dəmir yolu stansiyasını ələ keçiriblər

15 iyul 1918 - Xalq Cümhuriyyəti hökuməti azərbaycanlılara qarşı soyqırımını cinayətlərinin araşdırılması üçün Fövqəladə Təhqiqat Komissiyası yaradıb. Komissiya 1918-ci ilin mart qırğınları ilə yanaşı, XX əsrin əvvəlindən ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri digər qətlialmlar haqqında çoxsaylı materiallar toplamış, Cümhuriyyət hökumətinin qərarı ilə 31 mart "Soyqırım günü" elan edilmişdi. Azərbaycanın sovetləşməsindən sonra bu tarix gizlədildi

20 iyul 1918 - Xalq Cümhuriyyəti və türk (Osmanlı) qüvvələrinin Nuru paşanın komandanlığı altındakı birgə Qafqaz İslam Ordusu daşnak-bolşevik "Bakı Kommunası" qoşunlarına daha bir zərbə endirərək Şamaxı şəhərini azad ediblər. Bu arada türk qoşunları cənubdan (indiki Neftçala rayonu

**Gerb**

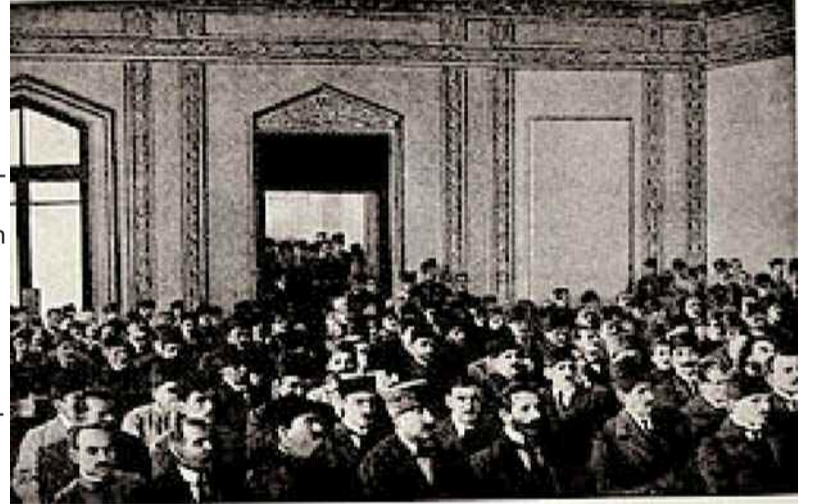
ərazisi) Bakı istiqamətinə irəliləməyə başlamışdı

6 sentyabr 1918 - Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin nümayəndə heyəti İstanbula Osmanlı dövlətinin rəhbərliyi ilə görüşüb. Milli Şüaranın sədri M.Rəsulzadə, "Müsavat" fraksiyasının üzvü X.Xasməmmədov və general S.Səfikürdskinin daxil olduğu heyət Osmanlının yeni sultanı VI Mehmet Vahdetin tərəfindən qəbul edilib. Bu, Xalq Cümhuriyyətinin rəsmi heyətinin ilk xarici səfəri idi. Osmanlı hərbi rəhbərliyinin (Ənvər paşa) də

Osmanlı Türk İslam Ordusunun hissələri Bakını bolşevik, erməni-daşnak və ingilis hərbi dəstələrindən azad etmişdir və müstəqil Azərbaycan hökuməti Bakıya köçmüşdür.

28 may 1919 - Əlimərdan bəy Topçubaşovun başçılıq etdiyi Azərbaycan nümayəndə heyəti Paris sülh konfransında ABŞ prezidenti Vudro Vilsonla görüşərək Xalq Cümhuriyyətinin tanınmasını xahiş edib. Antitürk və ermənipərəst mövqeyi ilə seçilən Vilson bu xahişi rədd edib

16 iyun 1919 - Azərbaycanla Gürcüstan arasında hərbi müttəfiqlik paktı imzalanıb. Razılışmaya əsasən, Azərbaycan gürcü tərəfə neft verməklə əvəzində silah və texnika almağa başladı. Hərbi paktı görə, tərəflər Rusiyanın hərbi təcavüzünə qarşı bir-birinə dəstək verməli idilər. Lakin 1920-ci ilin aprelində bolşevik Rusiyanın Azərbaycana hücumu zamanı Gürcüstan bu öhdəliyə deyil, özünün müstəqil-

**Azərbaycan Demokratik Respublikası Parlamentinin birinci iclası, 1918-ci il**

İştirak etdiyi görüşdə Xalq Cümhuriyyətinə hərbi yardım və Bakının azad olunması məsələsi əsas mövzu olub. Bu görüşdən sonra Bakının azad olunması barədə həlledici hücum barədə qərar verildi

1918-ci il sentyabrın 15-də baş verən ağır döyüşlərdən sonra, Azərbaycan Demokratik Respublikasının milli ordusunun və Nuru Paşanın başçılıq etdiyi

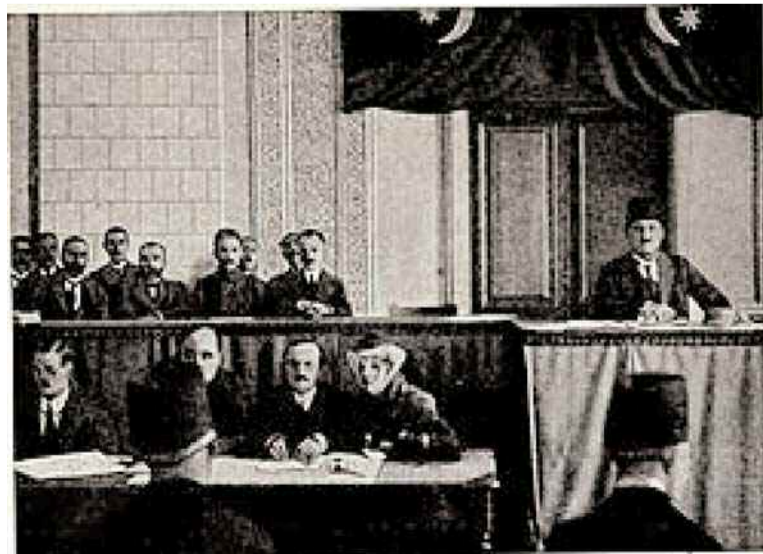
liyinin tanınması barədə ruslarla separat danışıqlara üstünlük verdi

● Məhəmməd Əmin Rəsulzadə
● Əlimərdan bəy Topçubaşov
● Fətəli xan Xoyski
● Nəsim bəy Yusifbəyli
● Əhməd bəy Pepinov
● Camo bəy Hacinski
● Xudadad bəy

Məlikaslanov
● Əkbər ağa Şeyxülislamov
● Məmməd Yusif Cəfərov
● Xosrov bəy Sultanov
● Xəlil bəy

Xasməmmədov
Azərbaycan Demokratik Respublikası Parlamentinin birinci iclası, 1918-ci il İstiqlal Bəyannaməsi bütün türk-müsəlman dünyasında, ümumiyyətlə bütün Şərqdə ilk dəfə olaraq demokratik parlamentli müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaradılmasını xəbər verirdi. Azərbaycan Milli Şurasının İstiqlal Bəyannaməsində deyilirdi:

1. Bu gündən etibarən



Azərbaycan Demokratik Respublikası

Azərbaycan xalqı hakimiyyətə malik olduğu kimi, Cənub-Şərqi Qafqazı əhatə edən Azərbaycan da tam hüquqlu müstəqil bir dövlətdir.

2. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin idarə forması Xalq Cümhuriyyətidir.

3. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti bütün millətlərlə, xüsusilə qonşu olduğu millətlər və dövlətlərlə mehriban münasibətlər yaratmaq əzmindədir.

4. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti milliyətindən, dinindən, sinfindən, silkindən və cinsindən asılı olmayaraq öz sərhədləri daxilində yaşayan bütün vətəndaşlarının hüquqlarının təminatçısıdır.

5. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti öz ərazisi daxilində yaşayan bütün millətlərin sərbəst inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır.

6. Müəssislər Məclisi toplanıncaya qədər Azərbaycanın başında xalqın seçdiyi Milli Şura və Milli Şura qarşısında məsuliyyət daşıyan Müvəqqəti hökumət durur.[1]

Azərbaycan Demokratik Respublikası rəhbəri Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin təklifi ilə ruhani idarələrini müsləman məmurlarına həvalə etmək-lə Tiflis şəhərindəki ruhani idarələrinin bazasında Bakıda vahid, müsəlman ruhani idarəsinin yaradılması qərara alındı.

Azərbaycan Demokratik Respublikası hökuməti müsəlmanlar üçün Qafqaz müsəlmanlarının vahid ruhani idarəsinin yaradılmasına nail oldu. 1918-ci il dekabrın 11-də çar hökuməti orqanlarının təyin etdiyi Qafqaz Şeyxülislamı M.Ə. Pişnamazzadə vəzifəsindən istefa verdi. Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti sosial təminat və dini etiqad naziri Musa bəy Rəfiyevinsərəncamı ilə 48 yaşlı axund Ağa Əlizadə Qafqaz müsəlmanlarının birgə ruhani idarəsinin sədri, Şeyxülislam təyin edildi. Yeni Şeyxülislam məzhəb ayrışikliyi rədd

edən, mütərəqqi fikirli, milli heysiyyəti güclü olan, parlamentin işinə kömək edən bir şəxs idi.

Molla Ağa Əlizadə Azərbaycanda ilk Demokratik Respublikanın yaranmasını ürəkdən alqışlayan din xadimlərindən idi. Azərbaycan Demokratik Respublikası yaranmasının birinci ildönümü münasibətilə o demişdir: "Azadlığı yalnız müstəqil yaşamaq yolu ilə qorumaq və müdafiə etmək olar. Öz əqidəsini və fikrini şövqlə söyləmək və öz bəşəri iradəsini ifadə etmək yalnız müstəqil ölkədə mümkündür. Asılı olmayan tədris ocaqlarında — orta və ali məktəblərdə ölkənin camaatının faydalana biləcəyi bütün biliklərə yiyələnmiş şüurlu adamlar yetişər. Allah-təalanın



İlk dəfə Azərbaycan Demokratik Respublikasının suverenliyinin elan edildiyi binaya vurulan lövhə, Tiflis

buyruqlarını yalnız ölkənin istiqlaliyyəti şəraitində müvəffəqiyyətlə intişara yetirmək olar. İstiqlal hər bir tayfaya və hər bir şəxsiyyətə lazımdır".

Bu zaman Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti vicdan azadlığını təmin etmək sahəsində ilk addımlarını atırdı.

1918-ci il mayın 28-də Tiflisdə Azərbaycan milli şurasının müstəqillik haqqında qətnaməsində qeyd edilirdi ki, vətəndaşların hüququ, siyasi, dini azadlıqları təmin edilir, müstəqil Azərbaycan dövləti qeyri dini, demokratik quruluşa malik olan ölkədir. Qətnamədə deyilirdi: "Azərbaycan

Demokratik Respublikası milliyətindən, dinindən, ictimai vəziyyətindən, cinsindən asılı olmayaraq bütün vətəndaşları öz hüduqları daxilində vətəndaşlıq və siyasi hüquqlarla təmin edir".

1918-ci il dekabrın 7-də Bakıda Azərbaycan parlamenti öz işinə başladı. Parlamentin iclaslarında heç bir dini ayin (dua oxunması və s.) icra edilmədi. Bütün dinlərdən olan

deputatlar bərabər hüquqlu nümayəndə səlahiyyətinə malik idilər. Dinə münasibətindən asılı olmayaraq bütün vətəndaşlar Azərbaycan Demokratik Respublikasının bərabər hüquqlu əhalisini təmsil edirdilər. Milli məlik duyğusunun güclənməsi ilə başlanan dirçəliş ümum-milliyətin oyatmaya bilməzdi.

Göründüyü kimi, Azərbaycan Demokratik Respublikasının Milli Şurası, sonra isə Parlamenti və Hökuməti mövcud olduğu qısa müddət ərzində iqtisadi, ictimai-siyasi və sosial həyatın müxtəlif sahələrinə aid çoxlu tale yüklü islahatlar həyata keçirmiş, müstəqil Azərbaycan dövlətinin formalaşdırılmasına mühüm töhfə vermişdir. İqtisadi, siyasi-ictimai və sosial münasibətlər sahələrində vətəndaşların hüquqlarının təmin edilməsinə yönəldilmiş qərar və tədbirlərin tərkibində əhalinin vicdan azadlığı məsələləri xüsusi yer tuturdu. Azərbaycan Demokratik Respublikası

hökuməti və parlamenti vicdan azadlığı haqqında ayrıca dekret və ya qərar qəbul etməyə imkan tapmasa da, onun bu problemə ən demokratik mövqeyi aydın idi. Azərbaycan Demokratik Respublikasının uğurları və faciələri, tarixi dərsləri, dini etiqad və vicdan azadlığı sahəsində təcrübəsi bu günümüz üçün çox maraqlıdır. [2]

27 aprel 1920 - Bolşevik Rusiyasının 11-ci ordusu Bakıya daxil olub. Bu vaxt Xalq Cümhuriyyətinin ordu hissələri Qarabağda və Gəncəbasarda qiyamçı erməni qüvvələri ilə döyüşdə idi, azsaylı sərhəd qonşuları isə rus ordusuna müqavimət göstərə bilməmişdi. Bolşevik rəhbərliyi - Azərbaycan K(b)P MK və Rusiya K(b)P Qafqaz Diyar Komitəsinin Bakı Bürosu hakimiyyəti təhvil vermə barədə Xalq Cümhuriyyətinin parlamentinə ultimatum verib. Vəziyyəti real dəyərləndirən parlament gərgin müzakirələrdən sonra ultimatumla razılıq və axşam saat 23.45-də hakimiyyətin kommunistlərə verilməsi barədə qərar qəbul edilib. Parlamentin qərarında Azərbaycanın istiqlalının və ərazi bütövlüyünün qorunması, Milli Ordunun saxlanması, siyasi partiyalara fəaliyyət azadlığı, Cümhuriyyətin dövlət xadimlərinə təqiblərin olmaması barədə şərtlər yer almışdı. Lakin bolşeviklər bu şərtlərin heç birini sayı salmadı.

Bundan sonra Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası yaradıldı.



Azərbaycan Demokratik Respublikası, 1918-1920

Qarabağın digər torpaqlarının inzibati bölgüsündə dəyişikliklər

1920-1923-ci illərdə məqsədyönlü surətdə həyata keçirilən proseslər nəticəsində keçmiş Qarabağ xanlığının tərkibinə daxil olan Azərbaycan torpaqları ənənəvi tarix-coğrafi vahidliyini və ya bütövlüyünü itirdi. Azərbaycanın 1917 və 1921-ci il kənd təsərrüfat siyahıya almalarının materialları əsasında nəşr edilmiş siyahısında ölkə ərazisi 15 qəzaya ayrılır. Qarabağ ərazisində Cəbrayıl (Karyagin), Cavanşir, Qubadlı (keçmiş Zəngəzur qəzasının bir hissəsi), Şuşa qəzalarının olduğu göstərilir.96

Göründüyü kimi, bu

mərhələdə artıq Zəngəzur qəzasının bölünməsi öz əksini tapır, digər qəzaların əraziləri isə hələlik əvvəlki sərhədləri daxilində qalır. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin təşkili nəticəsində Cavanşir, Şuşa və Qubadlı qəzalarının bəzi yaşayış məskənləri ənənəvi inzibati bölgüsündən qoparılaraq onun tərkibinə verildi. Nəticədə yeni inzibati bölgü aparmaq tələbi meydana gəldi.

Bu məsələ Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Əsasnaməsini hazırlayan komissiyanın iclasında müzakirə edildi. Aran (düzən) Qarabağın idarə forması və inzibati bölgüsünə dair 3-cü məsələ üzrə belə bir qərar çıxarıldı:

Tərkibinə Cavanşir qəzasının aran hissəsi, Şuşa, Qubadlı və Karyagin (Cəbrayıl) qəzalarının daxil olduğu Aşağı Qarabağ Vilayət İcraiyyə Komitəsi yarat-

maq, ona RSFSR-in quberniya icrakomları haqqında 1923-ci il əsasnaməsini tətbiq etmək, Aran Qarabağ vilayətinin rayonlaşdırılmasını Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi yanında Xüsusi komissiyaya həvalə etmək. Bu iclasda Kürdüstanın idarə forması və inzibati bölgüsü haqqında 4-cü məsələ də müzakirə olundu.97

Buradan aydın olduğu kimi, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaradıldığı dövrdə Aran Qarabağın da xüsusi bir inzibati-ərazi vahidində birləşdirilməsi fikri olmuşdu. Lakin az bir vaxt keçdikdən sonra bu fikir dəyişmişdi.

Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi sədri Qasimov, Xalq Komissarları Soveti sədrinin müavini M.Quliyev və Daxili işlər naziri İ.Sviridovun imzaladığı Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə

Komitəsinin 1923-cü il 6 avqust tarixli əmrinə əsasən Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaradıldıqdan sonra Qarabağın qalan hissəsindən Ağdam, Cəbrayıl və Kürdüstan qəzaları yaradılmışdı. Həmin sənədə görə Ağdam, Cəbrayıl və Kürdüstan qəzalarının ərazilərinin tərkibi, mərkəzləri, qəza icrakom sədrləri və b. məsələlər müəyyənləşdirilmişdi, Qubadlı qəzası isə ləğv edilmişdi.98

Azərbaycan Mərkəzi Statistika idarəsi Azərbaycan SSR-də həyata keçirilən bu və digər inzibati-ərazi bölgülərini nəzərə alaraq 1921-ci il kənd təsərrüfatı siyahıya almasının materialları əsasında onların ərazisinin sahəsi, əhalisinin milli tərkibi və b. məsələlər üzrə hesablamalar aparmışdı.

Həmin hesablamalara görə Qarabağın tarixi ərazisindən (xanlığın sərhədləri üzrə) Azərbaycan SSR tərkibində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti - 4.160,5 kv.km., Cəbrayıl qəzası - 4.268,5 kv.km., Ağdam qəzası -

4.135,4 kv.km., Kürdüstan qəzası - 3.432,4 kv.km. (cəmi 15.996,9 kv.km.) qalmışdı.99

Qarabağın tarixi ərazilərindən bir hissə isə Azərbaycandan qoparılaraq Ermənistana verilmişdir.

Sonrakı inzibati-ərazi bölgüləri prosesində Zəngəzur qəzasının Azərbaycan SSR tərkibində qalan hissəsində Zəngilan (0,7 min kv.km.), Qubadlı (0,8 min kv.km.), Laçın (1,8 min. kv.km.) rayonları yaradıldı. Ağdam və Cəbrayıl qəzalarının ərazisində isə Ağdam (1, 1 min. kv.km.), Bərdə (1,0 min.kv.km.), Ağcabədi (1,8 min. kv.km.), Tərtər (0, 4 min.kv.km.), Cəbrayıl (1,0 min.kv.km.) rayonları yaradıldı.100

Beləliklə, Azərbaycanın dövlətçilik tarixində xüsusi yeri olan Qarabağ xanlığının ərazisi parçalanaraq bir hissəsi Ermənistana verildi, Azərbaycanda qalan hissəsində isə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yaradıldı.

Səhifəni hazırladı: Pərviz Pənahoğlu

Zilan dərəsinin qanlı faciəsi

Dərə öz adını Aqırı (Ararat) dağının ətrafında və Van vilayətində qədim zamanlardan yaşayan güclü Zilan kürd qəbilə konfederasiyasından almışdır.

Hələ 13 iyul 1930-cu ildə baş verən faciəvi hadisələrdən əvvəl, kürdlər arasında Zilan dərəsi haqqında çoxlu mahnı, əfsanələr və nağıllar mövcud idi. Həmin mahnılarda Zilan dərəsindən gələn təhlükə və mistisizm öncədən ifadə olunur. Eyni zamanda bu mahnılar mərdlik, qəhrəmanlıq və sevgi duyğuları ilə bəstələnmişdi. Bu əsərləri kürdlər ilə qonşu olan ermənilər kürd dilində ifa etməyi çox sevirdilər.

Belə mahnıların birini Qurgen Marinin “Yanan bağlar” əsərinin qəhrəmanı kürdcə oxuyur:

“Belə idi... İki kürd qəbiləsi ta qədimdən bir-biri ilə ədavət aparırdılar. Bir qəbilənin başçısı Msto payızda digər qəbilə başçısının qardaşını ölümcül yaralayır. Nə isə... Cındonun qardaşını öldürür. Bahar gəlir, hər tərəf çiçəklənir. Əli silahlı Cındo isə Zilan dərəsinə enərək Mstonu gözləyir.

*Bahar öz yaşıl paltarına büründü
Dərədə isə qardaş qardaşın intiqamını almaq üçün tələsir
Qan iyi gəlir oradan və təhqirdən sərxoş
Zilan dərəsində düşməni gözləyir Cındo
Heç kəs, yalnız o intiqam alacaq
Düşmən qəbiləsinin başçısı Mstodan
Qorxunu unudaraq
Mstonun canını küllə döndərmək üçün

*Ayaqlarını hiss etmədən ana oğlu dalınca qaçır
Getmə, oğlum, Zilan dərəsi ilə
Bir-iki günlük get Vana
Yuxu görmüşəm, yuxuda tıtrayırdı
Və tüstülənirdi sənün gümüş xəncərin
Zilan dərəsini qara tüstü bürüyüb
Qara tüstü kəndimizi bürüyüb
Qalxdı Msto, atı yəhərlədi
Anacan, - dedi, saxlama məni
Sənün gəlininə güllər gətirəcəm
Sənə isə bir kəklik meşədə ovlayacam
Ana atın boynuna sarıldı
Getmə, parçalayacaqlar səni, his edir ürəyim
Oğlum, ürəyimi susdura bilmirəm
Oğlum, anana qulaq as...

*Dörd gün və dörd gecə
Bir damcı su da içmədi Cındo
Böyük qaya arxasında pusqu qurub O
Zilan dərəsinin yuxusuz keşikçisi

*Bahar gəldi, yaşllaşdı dağlar və dərələr
Dözməz Msto, gələcək O dalınca
Gələcək O kəklik ovuna
Qara ilan kimi, ac qurd kimi,
Pusquda gözləyir Cındo...

*Arxadan vurmaq qəhrəmanlıq deyil
Cındo, silahı qoy yerə
Əgər belə mərdən çıx yola
Mstonu dayandır və vuruş onunla
Ədalətli döyüşdə, kim-kimi
Kim ölsə - qəbri nurla dolsun
Kim sağ qalsa – yüz il yaşasın

*Evin dağılsın Msto
Atı çapır O, külək də papağından tozu atır
Cındonun ürəyi tıtrədi, uzandı qarnı üstə, nişan aldı
Vay Zilan dağları, vay şər dərəsi...

1930-cu illərin faciəvi hadisələrdən sonra, xüsusən də türk ordusunun Zilan dərəsində yaşayan kürdləri tam məhv etdiklərindən sonra “Zilan dərəsi” mövzusu kürd xalqının yas mərasimlərində oxuduqları əsərlərin əsas mövzusu oldu.

XX əsrin əvvəllərində başlayan I-ci Cahan savaşı zamanı yüz minlərlə kürd türklərin tərəfində dörd cəbhədə Türkiyənin azadlığı və ərazi bütövlüyünü qoruyurdular. Mühəribədən sonra isə, Türkiyə hökuməti tərəfindən onlara söz verilənlərin əvəzinə Kürdüstan beş yerə parçalandı, kütləvi şəkildə repressiyalar və milli mənsubiyyətin yox edilməsinə başladılar. Kürdüstanın bütün tərəflərində kürd xalqına qarşı törədilən zorakılığa qarşı

bir-neçə kiçik və böyük üsyanlar baş verdi.

Bunların biri də Aqırı (Ararat) üsyanı idi. Bu üsyanın yatırılması üçün 13 iyul 1930-cu ildə Van vilayətinin, Ergiş rayonunun Zilan dərəsində Türkiyə dövləti tərəfindən kürdlərə qarşı soyqırım başlandı.

Zilan dərəsində yaşayan kürdlərə qarşı cəza əməliyyatını Türkiyə ordusunun korpus başçısı Səlih paşa başçılıq edirdi. Faktiki olaraq, bu bütöv bir xalqı məhv etmək üçün əməliyyat idi. Əməliyyat türk avisiyasının hava hücumundan başladı. Əsas zirvələr, dərələr və yollar artilleriya nəzarətində idi. Top zərbələrindən sonra Zilan dərəsindən giriş və çıxış yolları minlərlə türk əsgəri tərəfindən nəzərə alındı. Qoca, uşaq, qadın fərqi var-



mada insanların hamısını qırdılar.

Cəmi 44 kəndi məhv etdilər, 15 min əsir isə Gür çayı yaxınlığında güllələndi. Əməliyyatda iştirak edən bir əsgər söyləyir:

“Qadın və uşaqları, minlərlə insanları ətraf kəndlərdən əsir götürərək Zilan dərəsinə apardılar və pulemyotlar ilə əhatə etdilər. Pulemyotların arxasında biz idik, əsgərlər, barmağımız çaxmaqda, nişanımız isə toplaşan camaat idi. Arxamızda çavuşlar idi (serjant, unter-ofiser, erbaş). Onların barmaqları tufəng çaxmaqda idi, nişanda isə biz idik. Onların arxasında zabitlər idi. Onlarda çavuşlara nəzarət edirdilər. Əgər biz atəş açmasaydıq, çavuşlar bizə atəş açmalı idilər, əgər onlar da atəş açmasaydılar, onda zabitlər çavuşlara atəş açmalı idilər.

Biz çaxmağı çəkdik. Uşaqların, gənclərin, qadınların, kişilərin, qocaların vahiməli qışqırıqları dərəni bürüdü... Bir müddətdən sonra səslər yavaş-yavaş iniltiyə çevrildi və kəsildi. Minlərlə qadın, uşaq, kişi, qoca meyidləri yeni yaranmış qan gölündə uzanmışdılar. Sonra onlar qurd-çuşa yem oldular. Onlar elə həmin vəziyyətdə basdırılmamış qaldılar.”

Yaralanaraq meyitlərin altında qalan və möcüzə nəticəsində sağ qalan insanlardan biri də Tayfure Susakdı (Tayfure Zilani). Bir müddət sonra sağ qalanlar həmin hadisələrin dəhşətli məqamlarını açdılar. Bulanık rayonunda yaşayan Tayfure Zilani həmin günü belə xatırlayır:

“Dərviş bəyin başçılığı altında əsgərlər kəndlilərin üsyana qoşulmalarını zənn edərək Zilan dərəsində 7



kənddə axtarış apardılar. Kimi gəldi öldürürdülər. Hər yerdə meyitlər var idi. Mən qaçanda yığıldım və meyitlərin altında qaldım. Əsgərlər elə bildilər ki, ölmüşəm. Meyitləri bir araya yığdılar və mən onların altında qaldım. Əsgərlərin gedişindən sonra çıxdım. Ailəmizdə tək mən sağ qaldım. Atam, anam, qohumlarım, hamısı öldürülmüşdü. Ümumiyyətlə az adam sağ qaldı və mənim kimi çoxları ağullarını itirdi. Bir müddət sonra əsgərlər qayıdıb sağ qalanları toplayaraq Muşa, Aqırıya, Doğu Bəyazidə göndərdilər. Mən də onların içində idim. Biz

sutkalarla ac qalırdıq, bizə işkəncələr verildirdi. Sonra, mən əsir kimi bir neçə il əsgərlərə çobanlıq etmişəm. Sonra məni Elazığa dəlixanaya göndərdilər. Uzun illər orada qaldım. Müalicəmi vəhşicəsinə aparırdılar. Çox əziyyət çəkdim. Ara sakitləşəndə isə məni buraxdılar. Kəndimizə qayıtmaq istədim. Lakin qayıdarkən, heç bir ev tapmadım. Muşa qayıtdım, Bulanık bölgəsində məskunlaşdım. O vaxtdan burda qalırım və tullantılar ilə dolanıram.”

Əməliyyatdan sonra hakimiyyətin yarı rəsmi orqanı olan Cumhuriyyət qəzeti 13 iyul 1930-cu ildə Zilan dərəsində baş verən qətlə haqqında belə yazırdı: “Ağrı dağı bölgəsində üsyan etmiş kəndlər yandırılıb, əhali isə qovularaq Ergişdə məskunlaşdırılıb”.

Zilan hərəkətinə mənsub olan öldürülmüş insanların sayı 15 mindən artıqdır. Türkiyənin hərbi tarix arxivində baş qərargahın 1 iyul 1930-cu il tarixli belə bir əmr var: “Üsyan bölgələrində üsyançılara qoşulan bütün yaşayış məntəqələri yandırılıb”. 3 avqust 1930-cu il tarixli əmrdə bildirilir: “Üsyançılara cəzanın mütləq olduğunu anlatmaq üçün Oramar (dağ – red.) və ətrafda yaşayan və üsyan edən kürd qəbilələrinin yaşayış məntəqələri Hava Qüvvələri tərəfindən bombalanması zəruridir”.

2 iyul 1930-cu il tarixli məruzədə Kaymaz, Haçan, Kölesor, Çilli, Osmanlı və həmçinin Patnos bölgələrində üsyan edənlərə qarşı havadan zərbələr endirildiyini bildirilir. Türk hökumətinin qərarına əsasən: “Üsyan bölgələrində üsyançılara qarşı istənilən tədbirlər qeyri-qanuni hesab edilə bilməz”. Və təbii ki, heç bir məsuliyyət olmadan silah tətbiq etmək olardı.

20 iyul 1931-ci il verilən qanuna əsasən yerli hakimiyyət orqanlarına, məmurlara, hərbiçilərə, polis



dəstələrinə geniş səlahiyyət verildirdi və heç bir məsuliyyət daşmadan onlar silah tətbiq edə bilirdilər.

Əhalisinin tam məhvindən sonra Zilan dərəsi “gizli hərbi ərazi” elən edildi. İllər keçdikcə orada “Dövlət Kənd Təsərrüfatı istehsalat sahəsi” yaradıldı. Sonralar Zilan dərəsinə Əfqanıstandan türkmənlər köçürüldü.

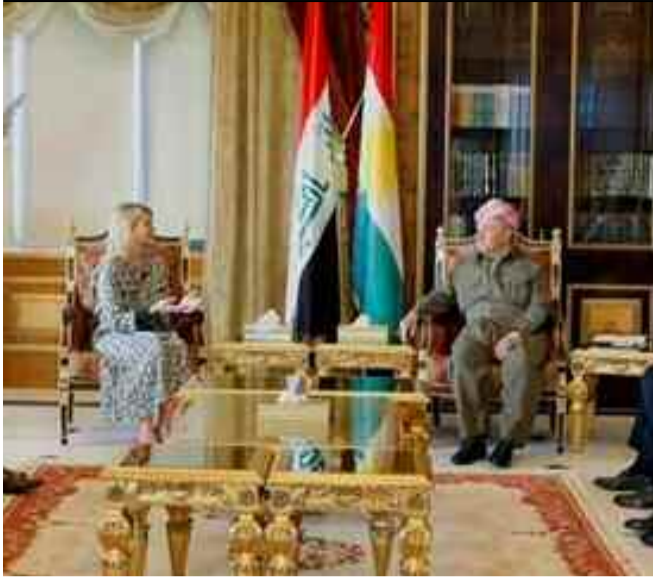
Kunduk kəndində yaşayan, o vaxt hadisələrin 17 yaşlı şahidi, kürdlərin soyqırımını belə xatırlayır:

“Türk əsgərləri hamılə qadınları öldürərək, bətnlərdən uşaqları çıxarırdılar. Gözümüzün önündə insan başlarını kəsirdilər. Mənim iki qardaşımı ölənə qədər döydülər”.

Soyqırım zamanı Erdem yaxınlıqda olan mağaralarda gizlənərək hadisələrin şahidi olmuşdu.

“Türk ordusunun 7-ci korpusunun minlərlə əsgəri kəndlərə hücum etdilər. Onlar 72 kəndi sıx əhatəyə aldılar. Yaş və cinsinə baxmayaraq, hamını öldürürdülər. Cəzələndirmə hissələrinin komandiri İbrahim və Dərviş bəy idilər. Onlar qətlə başlayanda, yalnız qaçışla canımızı qurtara bilərdik. Bəzilərimiz taxıl sahələrində, bəzilərimiz isə evlərdə gizlənirdik. Sonra hamı dağlara qaçdı. Günlərlə ac qalırdıq. Əsgərlər kəndi tərkdəndən sonra, kəndə qayıtdıq. Mənim 35 qohumumu öldürmüşdülər. Yalnız böyük qardaşım sağ qalmışdı və o da hadisələrin şahidi olub”.

Erdem “Dövlətin bu işdə əli olmayıb”, “Ölkədə özbaşnallıq olub” kimi bəyanatları heç cür qəbul etmir. “Mən əminəm ki, əmr məs İsmət İnönü tərəfindən verilmişdi. Dərviş bəy isə Alparslan Türkeşin atasıydı. Kütləvi qətlərə görə onlar cavabdehdir. Həmin hadisələri xatırlayanda tükəlim biz-biz durur. Heç cür unuda bilmirəm. Onlar hətta həbs edilmiş insanları da öldürürdülər. Öldürülənlərin çoxu Qurtuluş savaşında (I-ci Dünya Mühəribəsi) iştirak edən kürdlərdi. Axı onlar bu ölkəyə görə savaşmışdılar. Mən də bu ölkə üçün Sarıqamışda xidmət etmişəm. Bizimlə çiyin-çiyinə xarici düşmənlərə qarşı vuruşan türklər indi də gəlib bizi qırdılar”. **Kurdistan.ru**



(əvvəli ötən sayımızda) "Məscidi dağıdıb, din xadimlərini qırdılar"

Ermənilər Quba qəzasında soyqırma xüsusilə hazırlanmışdılar. Çünki ilk qırğın törədən Muradyana qarşı əhali müqavimət göstərə bilmişdi.

Birinci Dünya Müharibəsində iştirak edən ermənilərdən ibarət iki min nəfərlik dəstə Muradyanın rəhbərliyi ilə 1918-ci ilin birinci rübündə Qubaya hücumla keçmiş və dəhşətli qırğınlar törətmişdi. Həmin ərəfədə

sünni-şie davası donu geyindirməyə də cəhdlər edir, xarici dövlətlərdə müsəlmanların erməniləri qırğıqları barədə şayiələr yayırdılar. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin xarici işlər naziri M.H.Hacinski 1918-ci il iyulun 15-də hökumətin iclasında çıxışı zamanı bildirmişdi ki, erməni cəlladları dinc müsəlman əhalisinin həyatı və əmlakı üzərində görünməmiş vəhşiliklər törədir, bununla yanaşı yalan xəbərlər yayaraq Avropa ictimaiyyətində əks əhval-ruhiyyə yaradırlar. Quba

çıxarıb, qollarını, axırda da boyununu sındırdılar. Daşnaklar həmin gün məscidi dağıdıb həm sünnilərdən, həm də şielərdən 20-dən çox din xadimini qətlə yetirdilər". A.Novatski bildirir ki, ermənilər təkcə Quba, Qusar və Xaçmaz ərazisində 26 məscidi yandırmışdılar. Hadisələrin canlı şahidi İbrahim Aydəmirov isə xatırlayır ki, Digah məscidində alban və ərəb əlifbası ilə yazılan kitablar yandırıldıqdan sonra kəndin yaxınlığındakı müqəddəs pirin daşını da partlatdılar. Həmin

lılara qarşı soyqırım siyasəti həyata keçirməyə başlamışlar. Maraqlıdır ki, Urmiya, Salmas, Sulduzda və Xoy ətrafında baş verən bu qırğınlar nəinki Qarabağ və İrəvandan, o cümlədən Bakıdan gələn erməni hərbi birləşmələrinin yardımı ilə həyata keçirilirdi, həmçinin Şimali Azərbaycandakı qırğınlarla az qala eyni gündə baş verirdi. Məsələn, Urmiyada ümumilikdə 50 min azərbaycanlının qətlilə nəticələnən soyqırım 1918-ci ilin Novruz bayramı ərəfəsində ikinci



Anar
Yusifov

Kürdü, türkü və azərbaycanlıları hər yerdə öldür!

Qusarın Kuzun kəndinin sakini, Türkiyədə təhsil almış nüfuzlu din xadimi Möhbəli Əfəndi və Çağar kəndinin sakini Hətəm Sərkərov yerli əhalini daşnaklara qarşı mübarizəyə qaldıra bilərlər. Ləzgilərin də köməyi ilə qırğınların qarşısı alınır və Muradyan 100 nəfərlə qaçır. Möhbəli Əfəndi 200 nəfər daşnak terrorçunu həbs etdirib, Quba türməsinə saldırır. Ancaq 10 gün sonra top və pulemyotlarla silahlanmış erməni ordusu yenidən Qubaya hücum edir. Hamzaspın başçılıq etdiyi dəstə şəhəri od vurub yandırmışa, tarixi abidələri dağıtmağa, insanları vəhşicəsinə qətlə yetirməyə başlayır. Şahidlərin bildirdiyinə görə, Hamzasp Quba camaatının qalan hissəsini meydana yığıb bildirir ki, "mən minlərlə türkün başını kəsən Ərzurum ermənisiyəm. 200-dən çox türk kəndini yandırıp xaraba qoymuşam". Hamzaspın daşnak dəstəsinə bələdçilik edən qubalı erməni Harun Hayrapetovdan Qubanın varlı adamlarının siyahısını istədiyini yazan şahid qeyd edir ki, "Həmin siyahıda Qubanın varlılarından 26 adamın adı vardı. Hamzasp silahlı əsgəri həmin ailələrin dalınca göndərdi. Silahlı əsgərlər 6 nəfərlə geri qayıtdılar. Gətirilənlərin 4-ü qadın, 2-si uşaq idi. Hamzaspın tapşırığı ilə uşaqların başlarını kəsdilər, qadınları isə uşaqlarının qanını içməyə məcbur etdilər. Qadınlar şivən qoparıb daşnakların üstünə atılarda qanınlarını süngülərlə deşdilər. Sonra qılınca onları tən ortadan ikiye böldülər. Meydanda ah-nalə yüksələndə Hamzasp əsgərləri cərgə ilə düzdürüb, günahsız əhaliyə atəş açmağı əmr etdi. Yüzlərlə adam qırıldı..."

Ermənilər bu qırğınlara

qırğınlara da don geyindirməyə çalışın Hamzasp meydana

nəhəng daşın üstündə alban hərflərlə yazılar vardı. Hamzaspın



yığıdığı əhalinin içindən bir sünni və bir şie seçərək onlara silah verir və bir-birinə atəş açmağa məcbur edir. Bildirir ki, silahlar növbə ilə sünni və şielərə veriləcək, sonda sağ qalanlar isə öldürülməyəcək.

Komissiyanın dindirdiyi şahidlərin dediyinə görə, "ilk olaraq Ləzgi Məhəmməd və şielərin ağsaqqalı Məşədi Mirsədqi irəli çıxarıldılar. Onların heç biri əlinə silah almaq istəmədi. Qundaqla başlarına vurub, onları silah götürməyə məcbur etdilər. İkisi də tüfənglərini qaldırıb bir-birini nişan aldılar. Hamı məəttəl qalmışdı. Nisbətən cavan olan Məhəmməd heç kəsin gözləmədiyi halda geri döndü və bir daşnakı yerə sərdi. Qarışıqlıqdan istifadə edən Məşədi Mirsədqi da bir erməni öldürdü. Bunun ardınca qırğın başladı. Qaçmaq istəyən yüzlərlə adamı ermənilər pulemyotlarla qırdılar. Ölənlərin çoxu qadınlar və uşaqlar idi. Hamı dayanandan sonra Məhəmmədin qollarını, ayaqlarını kəsdilər. Başını kəsib süngüyə keçirdilər və hamı görsün deyə yuxarı qaldırdılar. Məşədi Mirsədin gözlərini

vəhşilikləri nəticəsində 1918-ci ilin ilk beş ayı ərzində Qubada 16 mindən çox insan qırılmış, 162 kənd yerlə-yeksan edilmişdi.

Eyni qırğınlar Lənkəran və Göyçayda, Kürdəmirdə də törədilmişdi.

Rusların təlim keçdiyi erməni qatilləri

Ermənilər Şimali Azərbaycanla paralel olaraq, Cənubi Azərbaycanda – Urmiya, Salmas, Sulduz və Xoyda da kütləvi qətləmlər törətdirdilər.

Urmiyadakı soyqırma erməni dini rəhbəri Benyamin Marşimon rəhbərlik edirdi. Marşimon Osmanlı torpağından 12 min çilov ailəsi ilə birlikdə gəlmişdi, Urmiya, Salmas və Sulduzun 20 min erməni və assur ailəsi isə onlara qoşulmuşdular. Nəticədə böyük bir ordu yaranmışdı ki, bunun da 20 min nəfəri təlim keçmiş peşəkar hərbiçilər idi. Əlavə olaraq 800 nəfər rus və 72 fransız zabiti də onlara hərbi hazırlıq keçirdi. Rusiyanın Urmiyadakı konsulu Nikitinin siyasi, Petros ağanın hərbi, Marşimonun isə ideoloji dəstək verdiyi bu ordu 1918-ci il fevralın 17-dən başlayaraq azərbaycan-

dəfə şiddətlənmiş və martın sonlarına qədər davam etmişdi.

Andronikin başçılıq etdiyi 8 minlik quldur dəstəsi Arazın həm şimalında, həm də cənubunda erməni daşnaklarının azərbaycanlılara qarşı apardıqları soyqırma yardım edir, soyğunçuluq törədir, kəndləri xarabazara çevirir və "Böyük Ermənistan" kimi nəzərdə tutduqları əraziləri türklərdən təmizləməyə cəhd göstərirdi.

Ermənilər bu məqsədlə Salmasda 30 min, Sulduzda isə 10 mindən çox azərbaycanlı qətlə yetirmiş, yüzlərlə kəndi xarabazara çevirmişdilər.

Qafqaz-İslam ordusunun yaxınlaşması xəbəri ilə Naxçıvana çəkilən Andronik qarşısına çıxan bütün kəndləri dağıtmışdı. Daha sonra Çəmbəkənd rayonunun Ağbulaq, Ardaniş, Bəriyabad, Qaraqaya, Əmirxeyir, Yanıqtəpə, Qaraqoyunlu, Toğluca, Çaykənd, Cıvıxlı, Cil, Şorça və başqa kəndlərə hücum edən Andronik bütün əhalini qırırmışdı. Eçmiədzin rayonunun 700 nəfərlik Ayrılı və 800 nəfərdən çox əhalisi olan Qarğabazar kəndlərinin əhalisini də Andronik bütünlüklə, son nəfərinə qədər məhv etmişdi.

"Növbə Qarabağındır..."

Ən çox dağıdılan Zəngəzur qəzası idi. Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının sənədlərinə görə, Ermənilər bu qəzədə 115 Azərbaycan kəndini bütövlüklə yandırmış, 3257 kişi, 2276 qadın və 2196 uşaq öldürmüşdülər.

Ermənilər Zəngəzur qəzasının özündə və ətrafında qırğınları 1920-ci ilə qədər sistemli olaraq davam etdirmişdilər. 1920-ci il yanvarın 21-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti parlamentinin üzvü Cəlil Sultanov tərəfindən Azərbaycan parlamentinə göndərilmiş teleqramda deyilirdi: "Dörd gündür

ki, erməni quldur dəstələrinin nizamı ordu ilə birlikdə top və pulemyotların atəşi altında Zəngəzura hücumları davam edir. İtkilər olduqca çoxdur, əhali vahimə içində kömək umur. Qəzanın bədbəxt əhalisi adından yalvarıram, kağız üzərindəki etirazlardan fəal işə keçin. Azərbaycanın ən gözəl guşələrindən birini tamamilə məhv olmaqdan xilas edin. Zəngəzurun ardınca növbə Qarabağındır..."

1918-ci ilin martına qədər Zəngəzurun 199 kəndi, 1919-cu ilin sentyabrına qədər isə Eçmiədzin qəzasının 62 azərbaycanlı kəndi yerlə yeksan edilmişdi. 1919-cu ilin axırında Zəngibasarın bir neçə kəndi istisna olmaqla qalan kəndləri, İrəvan qəzasının 211 və Vedibasarın bütün azərbaycanlı kəndləri məhv edilmişdi. 1916-cı ildə İrəvan şəhərində və İrəvan quberniyasının kəndlərində 375 min nəfər azərbaycanlı yaşayırdısa, 1922-ci ildə onlardan artıq 305 min nəfər tamamilə məhv edilmişdi. Ümumilikdə isə bu qırğınlar nəticəsində 565 min müsəlman-türk vəhşicəsinə qətlə yetirildi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının topladığı materiallar əsasında azərbaycanlılara qarşı soyqırım faktını təsdiqləmiş və 1918-ci il martın 31-ni mətəm günü elan etmişdi. 1919 və 1920-ci illərdə, iki il müddətində ardıcıl olaraq martın 31-i qeyd edilsə də, Azərbaycanın Sovet ordusu tərəfindən işğalından sonra 31 martın qeyd edilməsi qadağan olunmuşdu. Yalnız Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra - 1998-ci ildə prezident Heydər Əliyevin sərəncamı ilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı günü olaraq yenidən qeyd edilməyə başlandı.

Serok Barzanî û Cîgirê Serokwezîrê Iraqê planên hikûmetê ji bo çareserkirina pirsgrîkên welatiyan gotûbêj dikin



Serok Mesûd Barzanî û Cîgirê Serokwezîrê Iraqê rewşa siyasî ya Iraqê û planên hikûmeta Iraqê ji bo çareserkirina pirsgrîkên welatiyên navçeyên cuda yên Iraqê gotûbêj kirin.

Serok Mesûd Barzanî îro 1ê Gulana 2023an pêşwazî li Cîgirê Serokwezîrê Iraqê û Wezîrê Plandanê ya Iraqê Mihemed Elî Temîm kir.

Di hevdîtîne de rewşa siyasî ya Iraqê û planên hikûmeta Iraqê ji bo çareserkirina pirsgrîkên welatiyên navçeyên cuda yên Iraqê hatin gotûbêj kirin.

Nerina Azad

15 Koçberên Rojavayê Kurdistanê di rêya Îspanyayê de wenda bûne

Ew çar roj in 15 Koçberên Rojavayê Kurdistanê di navbera Cezayir û Îspanya de wenda bûne, malbatên wan bi riya Rûdawê bang li rêxistinên mirovî dikin, karekî ji bo eşkerkirina çarenivîsa wan bikin.

Roja Çarşema bihorî 26ê Nîsanê 15 koçberên ji Rojavayê Kurdistanê ku 14 ji wan xelkê Kobanî ne û yê din jî xelkê Efrînê ye ji bajarê Wehran ê Cezayirê bi belemê ber bi Îspanya ve birê ketin.

Li gor zanyariyan, piştî 20 xulekan ji birêketina wan, peywendî bi wan re qut bûye û heta niha ti kes tiştekî li ser wan nizane.

Ehmed Mihemed Elî birayê yek ji koçberên wînda ji Rûdawê re got, her 15 kesên bi riya belemê xwestine biçin Îspanyayê ji bo ku ji wir biçin Almaniyayê, lê têkiliya bi wan re qut bûye û niha ti agahî li ser wan kesên nayê zanîn. Her li gor zanyariyan, şofêrê belemê xelkê Cezayirê ye.

Ehmed Mihemed Elî ku li Almayayê bajarê Dortmundê dijî, derbarê windabûna birayê xwe û kesên pê re axivî û got, "Roja Çarşemê 26ê Nîsanê haya me jî hebû ku dê derkevin, di saet 4:55 xuelkan de birêketin, vidoe ji me re şandin, deng



ji me re şandin, birayê min dengê şand û got, ew 15 kes in ku Kurdên Rojavayê Kurdistanê ne û şofêr jî Cezayirî ye. Piştî 15-20 xulekan interneta wan bi temamî hate girtin, ne internet heye ne axaftin. Ji roja Çarşemê ve heta niha ti deng tun ye."

Di berdewamiya axaftina xwe de, Ehmed Mihemed Elî diyar kir, ku xizm û pismamên wan li Cezayirê hene, lê haya wan ji tiştekî tune ye.

Bi gotina Ehmed Mihemed Elî, di wan rojan de polîsê peravên Îspanyayê hejmarek koçberên li ser belemên rizgar kirine, lê ti kesên me di nav wan de nebûn.

Birayê yek ji koçberên wînda herwiha got, polîsê Îspanyayê ji wan re gotiye ew nikarin ti zanyariyan bidin wan û ji bo lêgerîna li pey wan divê kesek ji malbatên wan kesên li cem navenda polîsan gilî bike.

Cotmeha sala bihorî 2 belemên koçberên Rojavayê Kurdistanê di navbera Wehran û Îspanya de binav bûbûn, têde 18 welatiyên Rojavayê Kurdistanê û Sûriyê ku piraniya wan ji Kobanî bûn, canê xwe ji dest dabûn.

Nerina Azad

Nêçîrvan Barzanî ji bo Roja Karkeran a Cîhanî peyamek belav kir

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ji bo Roja Karkeran a Cîhanî peyamek belav kir.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî îro Duşemê 1ê Gulana 2023an ji bo Roja Karkeran a Cîhanî peyamek belav kir û tekezî li ser "hebûna qanûnek modern ya kar ji bo parastina mafên karkeran û dabînkirina bîngehek selamet, jîngehek minasib û bi dirustî rêxistina demjimêrên kar û wekhevî di derfetên kar de" kir.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî di Roja Karkeran a Cîhanî de ev peyama da:

1ê Gulanê, Roja Karkeran a Cîhanî, bi germî li karkerên Kurdistan, Iraq û cîhanê û sendîka û rêxistinên karkeran pîroz dikim. Beşdarbûn û qurbanîdana karkerên Kurdistanê di şoreşê da û rola wan ya berbiçav û keda wan ya di prosesa binyatdanê û avadankirina Kurdistanê da bilind dinirxînim û hêviya serkeftinê ji bo wan dixwazim.



Bi vê minasibetê, tevî nîşandana hemû piştevaniyê ji bo maf û daxwazên rewa yên karkeran, tekezî li ser pêwîstiya hebûna qanûnek modern ya kar ji bo parastina mafên karkeran û dabînkirina bîngehek selamet, jîngehek minasib û bi dirustî rêxistina demjimêrên kar û wekhevî di derfetên kar da dikin. Divê zêdetir girîngî bi jiyana û jiyara karkeran û malbatên wan bê dan û sendîka û rêxistinên karkeran ji

bo mafên wan bi çalaktir bixebitin.

Em silav û rêzên xwe ji bo kesûkar û malbatên karkerên di dema kar da jiyana xwe ji dest dane dişînin û erkê aliyên peywendîdar e ku bi her awayî alîkarî û sexbêriya wan bikin.

Yekê Gulanê li hemûyan pîroz be û bêhnvedanek aram û bextewer ji bo karkeran dixwazim.

Nêçîrvan Barzanî

Serokê Herêma Kurdistanê

01.05.2023

PSK: Astengkirina Ala Kurdistanê ya di 1ê Gulanê de nayê qebûl kirin



Rêxistina Stenbolê ya Partiya Sosyalîst a Kurdistanê (PSK) bi Ala Kurdistanê beşdarî qada 1ê Gulanê bû.

Endamên Partiya Sosyalîst a Kurdistanê (PSK) li qadê belavokên xwe belav kirin.

PSKê bi daxuyaniyekê eşkere kir: "Li qada 1ê Gulanê eleqeyek mezin ji bo Ala Kurdistanê hebû.

Bi taybetî ji aliyê Ciwanên Kurdên welatparêz ve hate pêşwazî kirin. Lê provakatorên nijadperest ji ber eleqeya zêde ya li ser ala Kurdistanê qehirî, bertek nîşan dan û xwestin endam û rêvebirên PSKê provoke bikin. Lê endamên PSKê bi tewr, tevger û helwesta xwe ya bi aqilane ev provokasyon li dij PSKê pûç

kirin."

Di daxuyaniyê de hat diyarkirin: "Polîsên Tirk Serokê PSK'ê yê şaxa Stenbolê Mansur Kara, endamê rêveberîya navendî Bahattîn Turan û endamê meclisa partiya PSK'ê Yakup Turan ji bo bi wan re hevdîtîne pêk bînin gazî navenda polîsê kirin. Polêsan demek serokê PSK'ê yê Şaxa Stenbolê Mansur Kara û hevalên wî demek li navemnda polêsan dane rawestandîne."

Hat eşkerkirin: "Di encama danûstandinan de alayên Kurdistanê hatin desteserkirin. Piştî demekê polêsan rêvebir û endamê PSK'ê yên ji alî polêsan ve hatinûn girtinê hatine berdanê. Em vê dijîniya li dijî PSK û van kiryarên antîdemokratîk, niheq û bê hiqûq bi tundî protesto û şermezar dikin." **darkamazi.info**

"Pasewanên Tirkîyê sûriyan li sînora eşkence didin û dikujin"

êxistina Human Rights Watch (HRW) radigihîne, pasewanên sînora Tirkîyê bi awayekî bêserûber welatiyên sûrî yên ku hewl didin sînora derbas bikin, eşkence didin û dikujin. Her wiha bang li Enqerê kir jî, lêkolînê li ser van bînpêkirinan bike û wan ceza bike.

Rêxistina HRW îro 27ê Nîsana 2023an di raporekê de diyar kir, "pasewanên sînora Tirkîyê bi awayekî bêserûber gule li sivilên Sûriyê yên li ser sînora Sûriyê reşandine û eşkence didin û hêzeke zêde li dijî penaxwaz û koçberên ku dixwazin derbasî Tirkîyê bibin, bikar tînin."

Got jî: "Hikûmeta Tirkîyê divê lêkolînekê di ve derbarê de veke û pasewanên sînora Tirkîyê ku ev bînpêkirinên mezin ên mafên mirovan kirine ceza bike."

Li gorî HRW, roja 11ê Adarê pasewanên sînora Tirkîyê bi awayekî hovane li komek ji 8 welatiyên Sûriyê da ku dixwestin bi awayekî neyasayî derbasî Tirkîyê bibin, di encamê de kesek û ciwanek di bin çavan de canê xwe ji dest dan û yên din jî bi giranî birîndar bûn.

Roja 13ê Adarê jî, pasewaneke sînora welatiyekî sûrî yê 59 salî dema ku erdê xwe li nêzikî sînora dajot, gulebaran kir û ew kuşt.



Ji destpêka sala 2023an ve, Rewangeha Sûrî bo Mafên Mirov, 12 haletên kuştinê û 20 haletên birîndarbûna li ser destên pasewanên sînora Tirkîyê hatine kirine, tomar kirine.

Rêvebirê HRW yê Ewropa û Asyaya Navîn Hugh Williamson got: "Haletên kuştinê yên bi awayekî hovane ji aliyê pasewanên sînora Tirkîyê ve hatine kirin, bêyî ku hikûmeta Tirkîyê bi awayekî bibandor rûbirûyî wan bibe yan lêkolînê derbarê wan de bike ku ji sala 2015an ve bi sedan sûrî hatine kuştin."

HRW di rapora xwe de got, ji mafê Tirkîyê ye sînora xwe biparêze, lê divê di çarçoveya hiqûqa navdewletî û mafên mirovan de be. **darkamazi.info**

Serok Barzanî: Kurdistan li ser hemû berjewendiyên din e

Serok Mesûd Barzanî di hevdîtinekê de ligel şandekê Berpirsê Nûnerayetiya Yekîtiya Ewropa li Hewlêr Tokled Beg û



hevbeş a nûneriyên welatan li Hewlêrê tekez kir ku Kurdistan li ser hemû berjewendiyên din e.

Îro Şemiyê 29ê Nîsana 2023an li Selaheddîn, Serok Mesûd Barzanî pêşwaziya şandekê hevbeş ya nûnerayetiyan welatan li Hewlêrê kir ku ji Konsula Giştî ya Brîtanya li Hewlêrê Rosy Cave û Konsulê Giştî ya Holanda li Hewlêrê Jaco Beerends û Konsulê Giştî yê Almanya li Hewlêrê Klaus Streicher û

Berpirsa Beşa Siyasiya Konsulxaneyê Amerîka li Hewlêrê Katrien Kroft pêk hatibû.

Di hevdîtinekê de derbarê pêşhatên siyasî yên dawî û proseyaya siyasî ya Herêma Kurdistanê û hilbijartinan de danûstandina bîr û raman kirin û şanda mêvan ji bilî destxweşiya li diyarkirina dema birêveçûna hilbijartinê li Herêma Kurdistanê, tekezî li ser girîngiya birêveçûna hilbijartinê û dest-

girtina bi bihayên demokratîk û parastin û bihêzkirina bingehên şerîyetê li Herêma Kurdistanê kirin.

Her di vê hevdîtinekê de Serok Barzanî bi kurtî derbarê pêdagirbûna Herêma Kurdistanê bi çanda demokrasî û hilbijartinê ji bo şanda mêvan xisterû û bal kişand li ser wê yekê ku gelê Kurdistanê qurbanî daye ji bo ku bi azadî bijî û bihayên demokrasiyê bi cih bike û li piştî raperfina gelê Kurdistanê li 1991 li bajarê Koye yekemîn car ragihandiye ku pêwîst e li şerîyeta şoreşgerî ber bi şerîyeta destûrî ve biçin û hilbijartinê bê encamdan.

Serok Barzanî eve jî ji bo şanda mêvan dîpat kiriye ku Kurdistan li ser hemû berjewendiyên din e, bi navê parastina şerîyet û bihayên demokrasiyê, pêwîst e li Herêma Kurdistanê îsal hilbijartin di dema xwe de bê encamdan û di derbarê bi babeta çawayiya beşdariya pêkhatan jî ragihand ku pêkhatên Herêmê bi xwe çî biryarek bidin em piştevanê daxwaza wan dibîn. **Nerina Azad**

Serkirdeyê DAIŞê Ebû Husên El-Qureşî li Sûriyê hat kuştin

Serokomarê Tirkîyê Recep Tayyîp Erdogan kuştina serkirdeyê DAIŞê di operasyoneke MÎTê de li Efrînê radigihîne.

Serokomarê Tirkîyê Recep Tayyîp Erdogan şeva borî di bernameyêke televizyonî de eşkere kir, Dezgeha Hawalgîrî ya Tirkîyê MÎTê serkirdeyê DAIŞê Ebû Husên El-Qureşî ku ev demek e çavderiya wî dikir, li Sûriyê di operasyonekê de kuştîye.

Ebû Husên El-Qureşî, serkirdeyê çaremînê DAIŞê ye û ji 30ê Mijdara sala 2022an ve ev post wergirtiye.

Rewangeha Sûrî ya Mafên Mirovan duhî 30î Nîsana 2023an ragihandibû, barageheke leşkerî ya grûpa bi navê "Ceyş El-Şerqiyê" li derdora gundê Miskê yê li navçeya Cindirêsê ya Efrînê bi mûşekê hat armanckirin û di encamê de kesek hat kuştin, ku tê texmînkirin, ew serkirdeyê DAIŞê be. Rewangehê amaje bi wê kir jî, di heman dema armanckirina wê baregeha leşk-



erî de, firokeyên Bayraktar yên Tirkîyê li ser wê deverê difiryan, hevdem jî hêzên Tirkîyê û komên çekdar ên ser bi wê ve, rêyên ku diçin cihê bûyerê girtin. Di navîna meha Nîsana borî de jî, Femandariya Navendî ya Amerîkayê (CENTCOM) di daxuyaniya nivîskî de ragihandibû, hêzên wan serkirde û plansazê operasyonên DAIŞê li Rojhilata Navîn û Ewropayê Ebdulhadî Mehmûd El-Hacî Elî kuştin. Ji dema jinavbirina DAIŞê di

sala 2019an de, hêzên Amerîkî û Hevpeymanîya Navdewletî ya bi serokatîya Washingtonê li dû rêberên wê rêxistinê digerin û di operasyonên taybet de dikin armanc û bi taybet li navçeyên bakurê Sûriyê yên di bin kontrola çekdarên opozîsyona Sûriyê de.

Ji nava wan operasyonan, kuştina rêberê DAIŞê Ebû Bekir El-Bexdadî di Cotmeha 2019an de û piştê Ebû Îbrahîm El-Qureşî jî di Sibata 2022an de li parêzgeha Idlibê. **darkamazi.info**

Kurdek li Gîwêr ji aliyê DAIŞê ve hat kuştin



Çekdarên DAIŞê li navçeya Gîwêrê du welatîyên Kurd revandin, yek ji wan kuştine û ewê din jî bi birîndarî hat riz-

garkirin. Jêderê aghdar ji Kurdistanê re ragihand, duh 28ê Nîsana 2023an, du welatîyên

Kurd bi mebesta nêçîra masîyan çûne ser Zêya Gîwêr, ji aliyê DAIŞê ve hatine revandin û yek ji wan kuştine û ewê din jî hatiye rizgarkirin.

Heman jêder destnîşan kir, ew du kes piştî ku venegeriyane malê û telefona wan jî girtî bûye, ji aliyê malbata wan ve dezgehên ewlehiyê hatine agahdarkirin ku ew çûne wê deverê û venegeriyane, piştê diyar bûye ku ji aliyê DAIŞê ve hatine revandin. Herwiha eşkere kir, ew kesê ku ji aliyê DAIŞê ve hatiye kuştin, serbazê artêşa Iraqê bûye, ewê din jî welatîyekî asayî bûye. **darkamazi.info**

Mesrûr Barzanî: Em li ser proseyaya çaksaziyê berdewam dibin ji bo baştirkirina jiyana karkerên Kurdistanê

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî bi boneya Roja Cîhanî ya Karkeran di peyamekê de ragihand, "Em li ser proseyaya çaksaziyê berdewam dibin ji bo baştirkirina jiyana karkerên Kurdistanê."



Serokwezîr Mesrûr Barzanî di peyama xwe de ragihand jî, pesendkirina yasaya kar li Herêma Kurdistanê di dema borî de, beşeke ji çaksaziyên Kabîneya Nehem e ji bo baştirkirina jiyana karkeran û misogerkirina mafên wan.

Peyama Serokwezîr Mesrûr Barzanî: Bi boneya Roja Cîhanî ya Karkeran, germtirîn pîrozbahiyên xwe arasteyî karkerên Kurdistan, Iraq û cîhanê dikim. Em bi rêz û pêzanîyê ve li erk, xebat û rola girîng a karkerên Kurdistanê di avadankirin û geşepêdana Kurdistanê de dinêrin.

Hikûmeta Herêma Kurdistanê di ser proseyaya çaksaziyê berdewam be ji bo baştirkirina rewşa kedkarên Kurdistanê de. Di vê derbarê de, pesendkirina yasaya kar li Herêma Kurdistanê di dema borî de, beşeke ji çaksaziyên Kabîneya Nehem a di warê baştirkirina jiyana û miogerkirina mafên karkeran di warê tenduristî û ewlehiya kar de, dabînkirina mafên wan yên qanûnî û sînodarkirina her cure zext û zordariya li ser karkeran e.

Roja Karkeran pîroz be û hêviya jiyaneke baştir ji wan re dixwazim. **Nerina Azad**

HEZKURDê ji bo mamosteyên Kurdî yên xwedan pêdiviyên taybet dest bi kampanyayekê kir

Hereketa Zimanê Kurdî (HEZKURD) ji bo ku di nav tayînkirinê zêde yên mamosteyên xwedan pêdiviyên taybet de yên Kurdî jî cih bigirin, li ser medyaya civakî dest bi kampanyayekê kir.

Wezareta Perwerdehiyê ya Tirkîyê di çarçoveya Ezmûna Hilbijartina Karmendên Giştî yên xwedan pêdiviyên taybet (EKPS) de hefteya borî 3 hezar û 500 mamosteyên xwedan pêdiviyên taybet erkdar kirin.



Serokomarê Tirkîyê Recep Tayyîp Erdogan di merasima tayînkirina mamosteyên xwedan pêdiviyên taybet de daxuyaniya da û got ku dê her 4 hezar û 300 mamosteyên xwedan pêdiviyên taybet yên ku serlêdan kirine bîrên tayînkirin.

Di nav mamosteyên ku nû hatine tayînkirin de ji bo kursên zimanê Kurdî re kota nehat dayîn.

Bi vê armancê Hereketa Zimanê Kurdî (HEZKURD) li ser medyaya civakî bi hashtagê "#KürtçeEkpsAtama" kampanyayek da destpêkirin. Koordînatore HEZKURDê Fevzî Bulgan li ser Twitterê parve kir û got, "Mamosteyên xwedan pêdiviyên taybet hemû hatin tayînkirin! Ji bilî mamosteyên Kurdî yên xwedan pêdiviyên taybet, zêdekirina 5 di nav 3500î de divê ne zehmet be!"

Bulgan anî ziman ku mamosteyên Kurdî ji ber ku kota tunebû nedikarin hilbijartinê bikin û got, "Ji ber ku berê ji bo Kurdî kota nedihat dayîn namzetan nedikarin hilbijartinê bikin û ji ber ku nikarin hilbijartinê bikin, nehatine tayînkirin. Em daxwaz dikin wek çawa mizgînî hate ragihandin ji bo her kesî wek hev be." **Nerina Azad**

Pêşmergeyê şoreşên Îlon û Gulanê Elî Neemo koça dawî kir

Pêşmergeyê şoreşa Îlon û Gulanê yê ji Rojavayê Kurdistanê Elî Yusuf Neemo li Zaxo koça dawî kir û li goristana



Rikava ya li Dêrikê hate veşartin.

Eqîdê xanenişin Elî Yusuf Neemo sala 1950 de li gundê Rikava li herêma Dêrika Hemo ji dayik bûbû ji dayik bûbû û di sala 1967 de bûbû Pêşmerge û di nava her du şoreşên Îlon û Gulanê de cih girtibû.

Elî Yusuf Neemo Pêşmergeyê Lîwa Îsa Siwar bû, beşdarî gelek şerên giran bûbû û hatibû birîndarkirin.

Eqîd Elî Yusuf Neemo ku çend caran li Sûriyê hatibû girtin û îşkencekirin, 5 salan li Şamê di Firiî Filistin de mabû, zilmekî pilebilind dîtibû, piştê bi kefalet hatibû berdan. Piştê di sala 1991 de hatibû başûrê Kurdistanê û careke din bûbû Pêşmerge û bi ritbeya Eqîd xanenişin bûbû. **Nerina Azad**

Îlham Ehmed: MSD amade ye bi hikûmeta nû ya Tirkîyê re danûstendinan bike

Serokê Encûmena Sûriyaya Demokratîk (MSD) amadebûna xwe ji bo danûstendina bi hikûmeta nû ya Tirkîyê re ku piştî hilbijartinên 14ê Gulanê were ser desthilatê nîşan da.

Di 14ê Gulana 2023an de ji bo hilbijartinên parlamentoyê û Serokkomariyê Tirkîye diçe ser sindoqan.

Seroka Desteya Çibicîkar a Encûmena Sûriyaya Demokratîk (MSD) Îlham Ehmed di tweeteke xwe ya bi zimanên Kurdî û Erebî de ragihand, "MSD amade ye bi



hikûmeta nû re li ser bingeha dabînkirina ewlehî, aramî û çareseriyên danûstandinê bike." İlham Ehmed dibêje "Hêvî ew e, hilbijartinên Tirkîyê hikûmetê ku çareserkirina pirs-girêkên herêmê bi rêya diyalog û aştiyê qebûl dike, bi xwe re bîne. Ji bo ewlehî û aramiya herêmê, em ê ji bo danûstendin û hevkarîyê hazir bin." **Nerina Azad**

Wezîrê Darayî yê Herêma Kurdistanê: Iraqê ji bo hinartina petrola Kurdistanê name ji Tirkîyê re neşandiye

Wezîrê Darayî û Aborî yê Herêma Kurdistanê Awat Şêx Cenab ji Rûdawê re ragihand, "Heta niha jî Iraqê nameyek ji Tirkîyê re neşandiye daku hinartina petrola Herêma Kurdistanê ji nû ve destpê bike." Wezîrê Darayî û Aborî yê Herêma Kurdistanê Awat Şêx Cenab îşev di bernameya Legel Ranj a Rûdaw TV de ku ji aliyê Renc Sengawî ve tê pêşkêşkirin, derbarê rewşa aborî û darayî ya Herêma Kurdistanê û hinartina petrola Herêma Kurdistanê de axivî.

Awat Şêx Cenab ragihand, Heta niha Bexda ew 400 milyar dînarên ku ji bo mûçeyên fermanberên Herêma Kurdistanê hatine terxankirin, neşandiye û got, "Pereyên ku niha li ber destê me hene têra mûçeyên meha Nîsanê nakin."

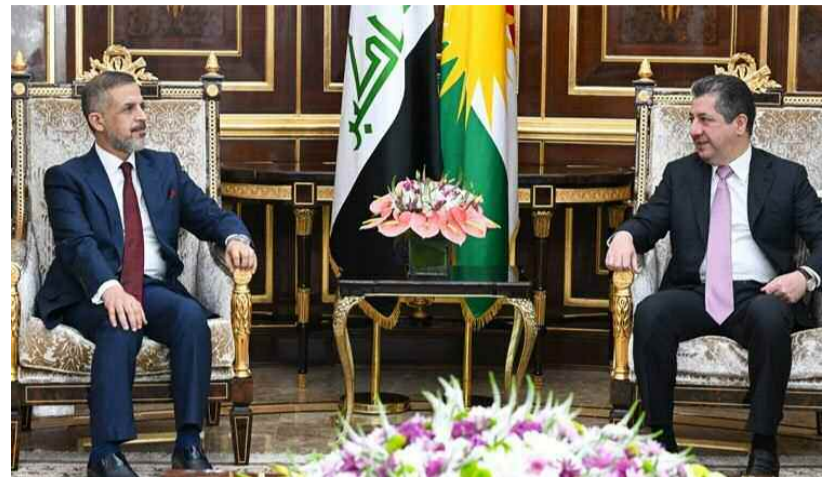
Bi gotina Awat Şêx Cenab, nakokiyên siyasî bandor li awayê reftarên Bexdayê li bermaber Herêma Kurdistanê kiriye. Wezîrê Darayî û Aborî yê Herêma Kurdistanê amaje bi diyarkirina pişka Herêma Kurdistanê di budceya Iraqê de kir û diyar kir, pişka Herêma Kurdistanê ji budceye 16 tîrîlyon dînar e. Awat Şêx Cenab tekez kir, eger pirs-girêka mûçe were çareserkirin, aboriya Herêma Kurdistanê dê geş bibe.

Derbarê dubare hinartina petrola Herêma Kurdistanê bo derve jî, Wezîrê Darayî û Aborî yê Herêma Kurdistanê destnîşan kir: "Heta niha jî Iraqê nameyek ji Tirkîyê re neşandiye daku hinartina petrola Herêma Kurdistanê ji nû ve destpê bike." **Nerina Azad**

Cîgirê Serokwezîr û Wezîrê Plandanê ya Iraqê dike

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro 1ê Gulanê pêşwazî li Cîgirê Serokwezîr û Wezîrê Plandanê yê Hikûmeta Federal Mihemed Elî Temîm kir.

Di hevdîtinê de, behsa rewşa giştî ya Iraqê û giringiya derxistina yasaya bûdceya federalî di zûtîrîn dem de li Encûmena Nûneran hate kirin, bi hêviya ku ev yek bibe destpêkek ji bo çareserkirina kêşeyên di navbera Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal de li ser bingeha destûrê û dabînkirina maf û şayesteyên destûrî yên xelkê Kurdistanê. Her



wiha di civînê de tekezî li ser giringiya çibicîkirina hemû peymanên di rojeva Hikûmeta Federal de hate kirine. **Nerina Azad**

Wezîrê Ewqafê: Kurdistan ne tenê milkê ol û neteweyekê ye, belkû milkê me hemûyan e

Wezîrê Ewqaf û Karûbarên Olî Piştîwan Sadiq ragihand, çanda pêkvejiyana olî û etnîkî li

onek xwişk û birayên ereb li Herêma Kurdistanê dijîn, ev jî nîşana pêşwazîkirin û çanda

rojan a li Şingalê de jî got: "Bêguman di her olekê de kesên zêdegaviyê dikin hene, lê li Herêma Kurdistanê ti pirs-girêkeke olî nîne."

Piştîwan Sadiq tekez kir, nabe kesek bi navê ola pîroza Îslamê êrişî oleke din bike û got: "Em ê li dijî her kesê ku tiştekî wiha bike, tedbîrên qanûnî bigrin."

Derbarê rewşa Şingalê de jî, Wezîrê Herêmê bo Karûbarên Pêkhatayan Aydin Marûf ragihand, rola Iraq û Netewên Yekgirtî di çibicîkirina rêkeftina Şingalê de girîng e û divê di zûtîrîn dem de ew rêkeftin were çibicîkirin.

Ayidin Marûf destnîşan kir ku xelkê Şingalê ji ber metirsiya PKKê û rêxistinên çekdar nikarin vegerin malên xwe.

Ji aliyê xwe ve, Parêzgarê Hewlêrê Omêd Xoşnaw di konferansa rojnamevanî de amaje bi wê kir ku ne pêkan e û nabe jî, li cihekî bûyereku rû bide, rasterast olek pê were tawanbarkirin. Omêd Xoşnaw got jî, bînpêkirina herî mezin ew e ku kesek qanûnê bînpê bike û kenalên medyayî xapandinê di wê mijarê de bikin, wê bixin rêyekê din û bibêjin ku bêrêzî li pêkhateyeke din a civakê hatiye kirin. **Nerina Azad**



Kurdistanê xwedî rehên kûr e ku vedigere beriya sed salan.

Wezîrê Ewqaf û Karûbarên Olî Piştîwan Sadiq di konferansa rojnamevanî ligel Wezîrê Herêmê bo Karûbarên Pêkhatayan Aydin Merûf û Parêzgarê Hewlêrê Omêd Xoşnaw de ragehand, hemû pêkhatayan şehîd dane, têkoşin kirine û Kurdistan ne milkê ol û neteweyekê tenê ye, lê belê milkê me hemûyan bi hev re ye.

Destnîşan kir ku yek ji xalên geş ên Kurdistanê, jî jiyana hevbeş e û got: "Îro zêdetirî mily-

xweş a gelê Kurdistanê ye."

Piştîwan Sadiq aşkere kir, niha piraniya mesîhî û êzidiyên Iraqê li Herêma Kurdistanê dijîn, ku ev yek jî nîşana dilfirehî û pêkvejiyana aştiyane ya pêkhateyên Herêma Kurdistanê ye.

Da zanîn jî, axaftina nerm a mamostayên olî, bi taybetî ola Îslamê, hêjayî rêzgirtin û pêzanînê ye û tekez kir ku Wezareta Ewqafê di xizmeta hemû mamostayên olî û pêkhateyên din de ye.

Derbarê bûyera berî çend

Li Girê Spî teqîn: 3 polîs hatin kuştin, 11 polîs birîndar bûn

Li bajarê Girê Spî yê Rojavayê Kurdistanê, li xala polîsan teqînek çêbû û di encamê de 2 polîsên Tirk û polîsekî xwechî canê xwe ji dest dan û 11 polîs birîndar bûn.

Parêzgarîya Rihayê îro di daxuyaniyekê de ragihand, li bajarê Girê Spî yê di bin îdareya navçeya Kaniya Xezalan (Akçakale) a parêzgeha Rihayê de, li xala polîsan teqînek çêbû.

Li gor daxuyaniyê, teqîn di dema pûçkirina teqemeniya PKK/PYD de çêbûye û di encamê de 2 polîsên Tirkîyê û polîsekî xwechî canê xwe ji dest dan û 11 polîs birîndar bûn.

Parêzgarîya Rihayê wiha got: "Li Girê Spî teqemeniya ku PKK-PYD dê di çalakîyên li welatê me de bi kar bianiya hat tespît kirin. Di dema destwerdanê de teqemenî teqiya û 2 polîsên me û polîsekî xwechî canê xwe ji dest dan.



Herwiha 11 polîs bi sivikî birîndar bûne, ku 4 ji wan polîsên xwechî ne." Herwiha hatiye ragihandin ku polîsên birîndar bo Nexweşxaneyê Dewletê ya Akçakaleyê hatin veguhestin û dest bi dermankirina wan hat kirin.

Têkildarî mijarê heta niha ti berpîrsekî Rojavayê Kurdistanê daxuyanî nedane.

Bajarê Girê Spî yê Rojavayê Kurdistanê ji sala 2019an ve di kontrola hêzên Tirkîyê û komên çekdar ên girêdayî wê de ye. Tirkîyê di sala 2019an de di bin navê Operasyona Kaniya Aştiyê de êrişî Rojavayê Kurdistanê kir û her du bajarên Girê Spî û Serê Kaniyê û bi sedan gundên derdorê dagîr kirin. **Nerina Azad**

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa



av

Ev çiyey? Ev **ave**.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.



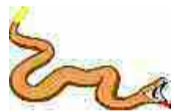
diran

Ev çiyey? Ev **dirane**.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.



agir

Ev çiyey? Ev **agire**.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.



mar

Ev çiyey? Ev **mare**.
Bu nədir? Bu ildir.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb



bizin

Ev çiyey? Ev **bizine**.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.



balon

Ev çiyey? Ev **balone**.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.



bacan

Ev çiyey? Ev **basane**.
Bu nədir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.



otomobil

Ev çiyey? Ev **otomobile**.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc



taC

Ev çiyey? Ev **taCe**.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.



cani

Ev çiyey? Ev **canie**.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.



cucik

Ev çiyey# Ev **cucike**.
Bu nədir? Bu cücedir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chicken.



finCan

Ev çiyey# Ev **finCane**.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup

Çç



çav

Ev çiyey? Ev **çave**.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.



çelek

Ev çiyey? Ev **çeleke**.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.



çaynik

Ev çiyey? Ev **çaynike**.
Bu nədir? Bu çaynikdir.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.



çakûç

Ev çiyey? Ev **çakûçe**.
Bu nədir? Bu çakicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd



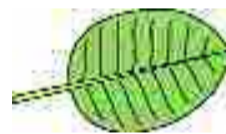
defter

Ev çiyey? Ev **deftere**.
Bu nədir? Bu dəftərdür.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.



dar

Ev çiyey? Ev **dare**.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.



belg

Ev çiyey? Ev **belge**.
Bu nədir? Bu yapraqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.



elok

Ev çiyey? Ev **eloke**.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.



dest

Ev çiyey? Ev **deste**.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.



dil

Ev çiyey? Ev **dile**.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.



ker

Ev çiyey? Ev **kere**.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.



zebeş

Ev çiyey? Ev **zebeşe**.
Bu nədir? Bu qarğızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê



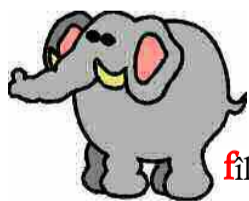
êleg

Ev çiyey? Ev **êlege**.
Bu nədir? Bu jiletidir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.



hêk

Ev çiyey? Ev **hêke**.
Bu nədir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.



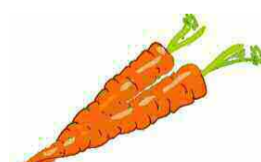
fil

Ev çiyey? Ev **file**.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an ele-foant.



firok

Ev çiyey? Ev **firoke**.
Bu nədir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.



gizêr

Ev çiyey? Ev **gizêre**.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carot.



gêzi

Ev çiyey? Ev **gêziye**.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a braom.



pê

Ev çiyey? Ev **pêye**.
Bu nədir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.



kêr

Ev çiyey? Ev **kêre**.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.



find

Ev çiyey? Ev **finde**.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.



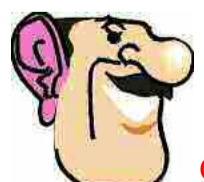
zerafe

Ev çiyey? Ev **zerafeye**.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.



gore

Ev çiyey? Ev **goreye**.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

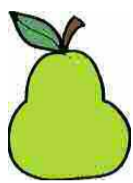


guh

Ev çiyey? Ev **guhe**.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh



hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.



hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.



hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.



hêştir

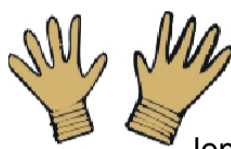
Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li



dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.



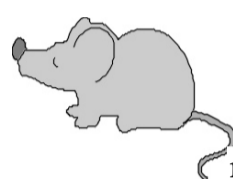
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.



ling

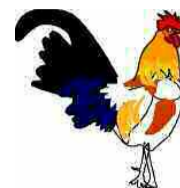
Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.



mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îi



dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.



îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.



gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

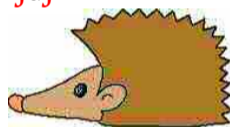


keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

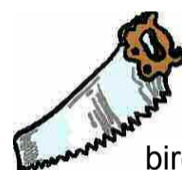


Ev çîye? Ev jûjîye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.



roj

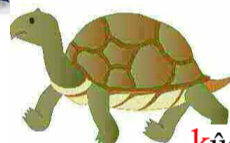
Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.



birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

Kk



kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.



lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.



lîmor

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.



rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.



kevjal

Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xəçəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.



kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.



kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nêdir? Bu qaşıqdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.



xezal

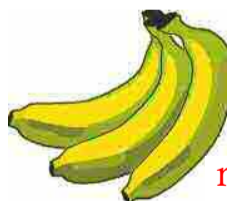
Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.



kûlî

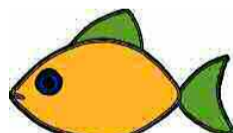
Ev çîye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm



mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.



masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

Nn



nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.



trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.



ode

Ev çîye? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.



otobûs

Ev çîye? Ev Otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.



gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu camışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.



meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.



hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.



reng

Ev çîye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.



sol

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

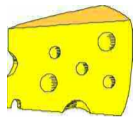


top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp



penîr

Ev çiyey? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.



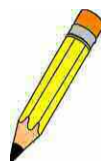
pîvaz

Ev çiyey? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.



perçemek

Ev çiyey? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.



pênûs

Ev çiyey? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

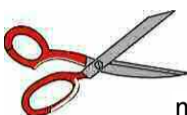


beq

Ev çiyey? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.



Ev çiyey? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.



meqes

Ev çiyey? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.



portaqal

Ev çiyey? Ev portaqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr



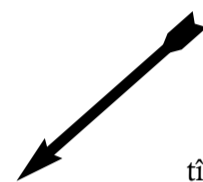
şêr

Ev çiyey? Ev şêre.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.



kêwrîşk

Ev çiyey? Ev kêwrîşke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.



tîr

Ev çiyey? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.



rovî

Ev çiyey? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss



sêv

Ev çiyey? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.



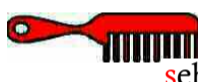
stêrk

Ev çiyey? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.



şûr

Ev çiyey? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.



şeh

Ev çiyey? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

Tt



tîr

Ev çiyey? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzumdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.



tûti

Ev çiyey? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuqşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.



se

Ev çiyey? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.



sêvik

Ev çiyey? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.



şîr

Ev çiyey? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.



şûşe

Ev çiyey? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.



pirtûk

Ev çiyey? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.



tîmsal

Ev çiyey? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu



utî

Ev çiyey? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.



guh

Ev çiyey? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû



bilûr

Ev çiyey? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütökdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.



brûsk

Ev çiyey? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv



çav

Ev çiyey? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.



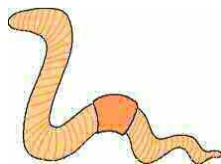
keVc

Ev çiyey? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.



gul

Ev çiyey? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.



kurm

Ev çiyey? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.



çûk

Ev çiyey? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.



dupişk

Ev çiyey? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.



bivir

Ev çiyey? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.



berçavik

Ev çiyey? Ev berçavike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww



werdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.



wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şəkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.



ewr

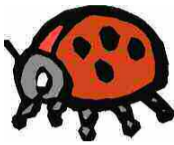
Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.



kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kəklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx



xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.



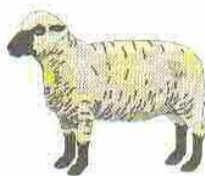
xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.



xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.



berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

Yy



xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.



heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.



yek

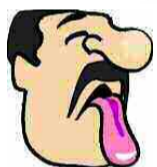
Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.



çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountair.

Zz



ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.



zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zəngdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.



zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.



derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

KURDÎ

Azerî

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirilî	Latinî	
1	Aa	Аа	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, çeş, Declê, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, fitone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, neví, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênsûs, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Uu	Юю	Üü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Wecîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Треть взрослых граждан Ирака может остаться без права голоса на ноябрьских выборах

Более десяти миллионов граждан Ирака рискуют потерять право голоса на региональных выборах в конце 2023 года. Об этом заявил вице-президент Стратегического центра по правам человека Хазим аль-Рудайни.

"Общее число имеющих право голоса, включая лиц, родившихся в 2004 и 2005 годах, достигло примерно 28 миллионов. Тем не менее только 18 млн граждан обновили свои биометрические данные. Это оставляет более 10 млн избирателей потенциально лишеными их прав, так как они не соблюдают третью поправку к действующему закону о выборах", — объяснил чиновник. Тем временем до голосования в провинциальные советы остается около семи месяцев — плебисцит назначен на 6 ноября.

В ответ на массовые протесты, начавшиеся в 2019 году, иракский парламент распустил местные органы самоуправления из-за ненадлежащего распоряжения государственными средствами и широко распространенной коррупции в них.

Курдский вопрос требует пристального внимания

В последние десятилетия все более остро на Ближнем Востоке встает, не решенная до конца, курдская проблема. Истоки ее относятся к далекому 1923 году, когда страны-победители в Первой мировой войне юридически оформили на Лозаннской конференции распад Османской империи, закрепили территорию Турции в её современных границах, а также обозначили рубежи других новых государств на Ближнем Востоке.

Согласно Лозаннскому мирному договору, многомиллионный курдский народ с тысячелетней историей и богатой традициями культурой был лишен права создания своего национального государства. Курды – ираноязычный народ, представляющий собой совокупность многочисленных племенных групп, расселённых в регионе, называемом Курдистаном (страной курдов). Курдские племена, эмираты, княжества были искусственно разделены границами трех новых государств (Турции, Ирака и Сирии). По мандату Лиги наций Великобритания курировала создание на основе трех османских провинций (Мосул, Багдад и Басра) Ирака, а Франция отвечала за будущую Сирию и позже за выделенный из нее Ливан.

Курды оказались на положении национальных меньшинств в трех новых государствах, плюс к этому несколько миллионов курдов продолжали оставаться в шахском Иране. В Лондоне, Париже и Вашингтоне меньше всего заботились о судьбе курдов, как и о судьбе других этноконфессиональных меньшинств региона. Давно опробованный принцип внешнего управления колониального периода "разделяй и властвуй" нашел широкое применение в новых государствах. Английская администрация опиралась в Ираке на местную верхушку из числа арабов-суннитов, французская в Сирии – на арабов-суннитов и алавитов. В отношении курдов неокolonизаторы и их вассальные местные власти изначально взяли курс на насильственную ассимиляцию и подавление всех форм протеста вооруженным путем. Примерно также действовали турецкие власти во главе с Кемалем Ататюрком, заявляя, что в Турции нет курдов, а есть лишь горные турки. С получением реальной независимости Ирака и Сирии уже после окончания Второй мировой войны, череды военных переворотов и насильственных смен правительств репрессии против курдов со стороны центральных правительств в Дамаске и Баг-

даде только усилились. Не ослабевал террор властей против курдов в Турции и в Иране.

Десятки лет турецкие курды вели вооруженную



борьбу за свои национальные права и свободы, а после подавления восстаний военной силой, курдские повстанцы перешли к партизанской войне. Это вооруженное противостояние длилось несколько десятилетий и унесло жизни десятков тысяч турецких граждан с обеих сторон конфликта.

Общим явлением во всех четырех странах компактного проживания курдов были их депортации из приграничных районов в малопригодные для занятий сельским хозяйством и проживания пустынные районы, создание вдоль государственных границ так называемых "поясов безопасности" и фортификационных сооружений с размещением войск, заселение освобожденных приграничных населенных пунктов представителями титульных наций (турками, арабами, персами).

23 августа 1962 года сирийское правительство провело специальную перепись населения в провинции Аль-Джазира, населённой преимущественно курдами. В результате переписи около 120 тысяч курдов (20 % от тогдашней общей численности сирийских курдов) были лишены сирийского гражданства. Организовано это было таким образом, что многие курды, имевшие сирийские удостоверения личности, сдавали их якобы для обмена и ничего не получившие нового удостоверения личности, получали статус иностранцев, а те, кто не участвовал в переписи населения, получали ещё более низкий статус - незарегистрированных. Эти статусы делали курдов абсолютно бесправными: они не могли устроиться на работу, служить в армии, полиции, получить образование, владеть собственностью, уча-

ствовать в политике и вступать в брак. В некоторых случаях дискриминация проводилась даже внутри курдских семей: родители имели сирийское гражданство, но

его не давали детям, или давали гражданство одному ребёнку, но отказывали в гражданстве его родным братьям и сёстрам. Курды, потерявшие гражданство, как правило, изгонялись со своих земель, которые государство отдавало арабским поселенцам. К началу гражданской войны в Сирии в 2011 году лишённых гражданства курдов оказалось уже около 300 тысяч человек.

Своего апогея репрессии против курдов достигли после прихода к власти в Сирии и Ираке националистов из партии Баас (ПАСВ), что в переводе означает - Партия арабского социалистического возрождения. Во времена правления Хафеза Асада в Сирии и Саддама Хусейна в Ираке силовое решение курдского вопроса стало основным. Курдские активисты подвергались судебным и внесудебным преследованиям, запрещались все курдские политические и общественные организации, курдский язык и даже национальная одежда. В случае протестных акций или восстаний против курдов применялись тяжелые виды оружия, авиация, стирались с лица земли целые деревни. В марте 1988 года химической атаке саддамовских ВВС подвергся курдский город Халабджа на границе Ирака с Ираном, в результате от применения иприта и других нервно-паралитических газов тогда погибло до 5000 мирных жителей, еще около 10000 пострадали. В настоящее время курды являются четвертым по численности этносом региона и одним из наиболее крупных народов мира, лишённым своего государства (свыше 45 миллионов человек).

Самый большой массив курдской этнической территории занимает юго-восток и

восток Турции в районе озера Ван и города Диярбакыра. В Иране курды населяют остана Илам, Курдистан и Западный Азербайджан, а также прилегающие к ним районы останов Хамадан и Зенджан. В Ираке также представлены три курдских субэтноса (с юга на север): южные курды с гурани, сорани (в районе Киркука и Сулеймании) и курманджи (в районе Эрбиля и Мосула), населяющих восточные и северо-восточные районы страны. В северной Сирии проживает до 4-х миллионов курдов, преимущественно курманджи. Большинство курдов – мусульмане-сунниты.

Сами курды и большинство их сторонников считают, что имела место историческая несправедливость. Ведь в Османской империи курды, турки и арабы были на равных, властвовал над ними султан, носивший титул халифа, то есть – легитимный правитель. В империи не различали национальности жителей, все были поданными султана. Но с 1923 г. неокolonизаторы насильно отдали курдов под господство турок и арабов, которые еще недавно были такими же подданными общей империи, как и курды. Отсюда и корни конфликта между правящими кругами вновь образованных трех стран из числа титульных наций и лишёнными всех прав курдскими меньшинствами. Особую остроту этому конфликту придает тот факт, что курды проживали на этих землях тысячелетиями, т.е. были автохтонным народом, а арабы и турки пришли сюда как завоеватели гораздо позже.

В конце XIX века национально-освободительное движение курдов активизировалось, были даже попытки провозглашения курдского государства или автономий. Но эти движения носили локальный характер и были сразу же подавлены. На уровне вековой мечты или идеи подавляющее большинство курдов по-прежнему выступает за создание своего национального государства. Однако, у курдов сегодня нет общенационального лидера, общей политической платформы, какой-либо партии, движения или даже общественной организации. Разделенность государственными границами, горным ландшафтом местности, вековая племенная и клановая обособленность затрудняют интеграцию курдов. Можно констатировать, что их борьба за свои национальные права и свободы приобрела как бы фрагментарный характер, т.е. каждая курдская община самостоятельно решает

свои проблемы.

Наибольшее число курдов (около 20 млн) проживает в Турецкой Республике. Как выше отмечено, власти Турции традиционно придерживаются политики пантюркизма и не допускают проявления любых форм национализма или сепаратизма. К настоящему времени президенту Турции Р.Т. Эрдогану удалось подавить в стране вооруженное сопротивление боевиков Рабочей партии Курдистана (РПК), большая часть из которых вынуждена была разоружиться или мигрировать в соседнюю Сирию или труднодоступные районы на стыке границ Турции и Ирака (Кандильские горы). Лидер РПК Абдулла Оджалан отбывает пожизненное тюремное заключение, его соратники мигрировали в страны Европы. Турецкие спецслужбы жестко контролируют все курдские политические и общественные организации. Интересы курдов в парламенте (меджлисе) представляет прокурдская Партия демократии народов (ПДН), которая борется с легальных позиций за равные права всех этнических групп и конфессиональных общин страны. Эрдоган пытается привлечь на свою сторону курдский электорат накануне выборов, совершает поездки в районы компактного проживания курдов, обещает их ускоренное социально-экономическое развитие, послабления в использовании курдского языка в системе государственного обучения и СМИ.

Одновременно, Анкара требует от правительств европейских государств депортаций функционеров РПК, проводит военно-карательные операции в приграничных районах Сирии и Ирака, где якобы сохраняются военные базы и лагеря боевиков РПК. По оценкам экспертов, какой-либо угрозы турецкому государству курды давно уже не представляют. Лидеры турецкой РПК сняли лозунг создания курдского государства или автономии на территории Турции. А. Оджалан предлагает вариант мифической Конфедерации народов Ближнего Востока, где все народы будут жить в мире и дружбе. Сирийские и иракские курды границу с Турцией не нарушают. Похоже на то, что жупел курдской угрозы используется турецкими властями для консолидации турецкого общества на базе идеологии национализма и исламизма, а также для военных операций в северных районах Сирии и Ирака, которые Эрдоган считает исконно турецкими территориями.

продолжение следует

Нидерланды продолжают поддержку сельскохозяйственного сектора Курдистана



25 апреля премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани получил письмо от своего голландского коллеги Марка Рютте, в котором говорится о важности двусторонних отношениях, в частно-

сти, в сельскохозяйственном секторе.

"В своем письме премьер-министр Нидерландов отметил, что между Нидерландами и Курдистаном существуют прочные отноше-

ния, особенно в области развития сельского хозяйства", — заявил сегодня курдский лидер в своем посте в Facebook. Премьер-министр Нидерландов подчеркнул, что его страна поддерживает развитие сельскохозяйственного сектора в Курдистане в рамках программы девятого кабинета Регионального правительства Курдистана (КРГ) по диверсификации экономики. Он также указал, что есть несколько возможностей для развития двусторонних отношений в области торговых обменов, используя их опыт и, в частности, участие в учебных программах. Курдистан поддерживает хорошие отношения с европейскими странами, в частности с Нидерландами, которые продолжают помогать Эрбилю в развитии сельскохозяйственного сектора региона. kurdistan.ru

Совет КРГ по спорным территориям призывает прекратить конфликт в Палкане

Генеральный совет Регионального правительства Курдистана (КРГ) по курдистанским территориям за пределами региона в своем заявлении призвал прекратить усилия по конфискации курдских земель на спорных территориях Ирака. Заявление было сделано после того, как на этой неделе некоренные арабы штурмовали курдскую деревню в провинции Киркук, чтобы захватить землю.

"Мы осуждаем нападение на курдскую собственность в деревне Палкана и выражаем нашу глубокую обеспокоенность в связи с этим. Мы также призываем кабинет [премьер-министра Ирака] Мохаммеда Шиа ас-Судани помочь остановить эти боевые действия", — говорится в заявлении органа Иракского Курдистана.

Курдистан также призвал обеспечить соблюдение статьи 140 конституции страны, чтобы достичь справедливости и предотвратить повторение подобных инцидентов.

21 апреля более 400 арабов некоренного происхождения прибыли в деревню Палкана с целью захвата курдских земель, что привело к столкновениям с местными курдами и ранению более 10 человек.

В 80-х годах прошлого века режим Саддама Хусейна переселил в Киркук множество арабских семей, чтобы изменить демографическую ситуацию провинции, вытеснив курдских граждан. После



свержения режима в 2003 году большинство некоренных арабов получили компенсации и были отправлены обратно в родные места, а курдам вернули их земли. Это решение было закреплено в статье 140 конституции Ирака. Однако кампании арабизации возобновились после захвата спорных территорий иракской армией в 2017 году в ответ на референдум о независимости Курдистана.

Вчера для предотвращения развития конфликта в Палкану были направлены силы пешмерга. Также в этом районе находятся силы иракской армии.

Премьер-министр Курдистана Масрур Барзани выступил с

заявлением, в котором осудил попытку изменить демографическую ситуацию в регионе посредством "страха и запугивания". Он назвал нападение на курдских фермеров в Киркуке "бесплодной попыткой" разрушить позитивную атмосферу, созданную федеральным премьер-министром для примирения и решения проблем.

"Мы осуждаем нападение на курдов Палканы и попытку изменить демографию региона с помощью страха и запугивания и выступаем за выполнение статьи 140 конституции, чтобы коренным образом решить нерешенные проблемы в Ираке", — заявил премьер-министр Барзани. kurdistan.ru

Два человека погибли в результате авиаудара Турции в Кобани



"Сирийская правозащитная организация" во вторник сообщила, что в результате атаки турецкого беспилотника два человека погибли и еще один был ранен в Автономной адми-

нистрации Северной и Восточной Сирии (AANES) - Сирийского Курдистана.

По сообщениям, две жертвы были сотрудниками AANES, руководящего органа, созданного в контролируемых курдами регионах Сирии.

Возглавляемые курдами "Сирийские Демократические Силы" (СДС), ключевой союзник США в регионе, подтвердили, что один из их бойцов также стал одной из жертв. В заявлении СДС отмечается, что убитый боец проводил празд-

ник Ид аль-Фитр (Курбан-Байрам) со своей семьей в Кобани.

Конфликт между Турцией и курдскими силами Сирии продолжается уже много лет. Турция рассматривает курдские группировки как "террористов" и угрозу своей национальной безопасности.

Правительство Турции пока никак не прокомментировало атаку беспилотника. Однако этот последний инцидент свидетельствует о продолжающемся насилии и напряженности в регионе, которые привели к бесчисленному количеству смертей и перемещению гражданских лиц. kurdistan.ru

Ирак поддерживает усилия по прекращению кризиса в Судане

Министр иностранных дел Ирака Фуад Хусейн 25 апреля заявил, что Багдад поддерживает любые инициативы по прекраще-



нию опасного кризиса в Судане, продолжая при этом эвакуацию своих граждан из районов столкновений.

По словам официального представителя министерства Ахмада ас-Сахафа, Хусейн по отдельности разговаривал по телефону со своим саудовским коллегой Фейсалом бин Фарханом Аль Саудом и министром иностранных дел Объединенных Арабских Эмиратов Абдуллоу бин Заидом. Во время разговора они обсудили ситуацию в Судане. Хусейн выразил поддержку инициативам двух правительств, направленным на поиск путей прекращения серьезного кризиса в области безопасности в Судане. Он высоко оценил роль двух братских стран, наряду с другими, в призыве сторон конфликта к прекращению огня и началу диалога.

Министр иностранных дел также поблагодарил министров за помощь, оказанную их правительствами группе иракских граждан в Судане, и их безопасную эвакуацию.

Согласно сообщениям, Ирак работает над эвакуацией своих граждан из Судана из-за эскалации насилия и беспорядков в стране. Кризис в Судане вызвал широкое беспокойство соседних стран и международных организаций. Организация Объединенных Наций выразила глубокую обеспокоенность ситуацией и призвала положить конец насилию и нарушениям прав человека. kurdistan.ru

В ходе столкновений в Судане погиб иракский гражданин

Министерство иностранных дел федерального правительства Ирака 23 апреля объявило о гибели своего гражданина в Судане, где продолжаются боевые действия



между соперничающими правительственными силами и военизированной группировкой Сил оперативной поддержки.

Также сегодня представитель министерства объявил об эвакуации 14 иракских граждан из этой северо-восточной африканской страны. Министерство создало горячую линию для оставшихся граждан Ирака, чтобы они могли связаться с ответственными чиновниками, если им понадобится помощь, чтобы покинуть страну.

Иностранные миссии начали выводить своих дипломатов и граждан на фоне продолжающихся боев между суданской армией и силовиками. Неделю назад конфликт между двумя группировками перерос в насилие, в результате которого погибли уже сотни мирных жителей. kurdistan.ru

ДИПЛОМАТ

№ 16 (528) 24-30 апрел 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА



В Курдистане вспоминают жертв бомбардировки Каладзе

Курдский лидер бомбардировки города Масуд Барзани, президе Каладзе и Сулейман-



дент правящей "Демократической партии Курдистана" (ДПК), 24 апреля в своем заявлении, посвященном памяти жертв бомбардировки города Каладзе и Университета Сулеймании, совершенных режимом Саддама Хусейна, заявил, что сломить волю курдов невозможно. "В 49-ю годовщину

ского университета руками тоталитарного режима [партии] Баас я хотел бы отдать дань уважения душам погибших", — написал Барзани на своей официальной странице в Твиттере. "Воля народа Курдистана оказалась тогда и продолжает оставаться сильнее жестокости и несправедливости".

Также с заявлением выступил премьер-министр Курдистана Масрур Барзани: "Сегодня мы вспоминаем мучеников курдского народа, в том числе тех, кто погиб в результате катастрофической бомбардировки Каладзе в 1974 году и стрельбы, имевшей место во время восстания 1982 года. Вы навсегда останетесь в нашей памяти".

Режим Саддама Хусейна и его партии "Баас" провел многочисленные кампании этнических чисток и уничтожения курдской нации. Во время своей борьбы за свободу и право на реализацию своих культурных и политических прав курды претерпели огромные страдания и лишения, признанные геноцидом. kurdistan.ru

Нетаньяху считает, что остановить Иран от получения ядерного оружия может военная угроза

Премьер-министр Израиля Биньямин Нетаньяху считает, что единственным способом помешать Ирану стать ядерной державой является



реальная военная угроза. "Если вы хотите остановить Иран в становлении военной ядерной державой, то единственный способ - это реальная военная угроза", - сказал он в интервью телеканалу CNN, вышедшем в эфир в воскресенье. "Это обязанность всех нас", - отметил премьер, имея в виду Израиль, США и арабские страны-соседи.

"По нашей оценке, предпринятые нами усилия - некоторые оперативного плана, некоторые экономические и политические - помешали первоначальному плану Ирана. Они полагали, что будут там, где находятся сейчас, около 10 лет назад, - сказал Нетаньяху. - Мы смогли затормозить их, но не смогли их полностью остановить". kurdistan.ru

Изменения климата разрушают исторические памятники в Ираке

Иракские археологи обеспокоены быстрым разрушении иракских памятников архитектуры из-за изменения климата. По их мнению, иракское культурное наследие, пережившее тысячелетия, разрушается и медленно погребается под песком из-за изменения климата.

Жара, продолжительные засухи и песчаные бури уничтожают такие вавилонские памятники, как руины города Умм Аль-Акариб в провинции Ди-Кар.

Развалины расположены на площади в пять квадратных километров, они датируются XXIV веком до н.э. До недавнего времени основную



угрозу для объекта представляли мародеры, однако теперь наибольшую опасность являет собой песок.

Между реками Тигр и Евфрат возникли некоторые из древнейших цивилизаций в истории человечества, в связи с

чем археологи находят там множество артефактов.

Сегодня на этой территории быстрыми темпами идет процесс опустынивания, а песчаные бури как абразив провоцируют физическое выветривание и разрушение памятников. Подобная проблема многоуровневая: необходимы усилия на уровне правительства по сдерживанию роста пустынь, такие как высаживание миллионов деревьев. Также необходимо взять где-то огромное количество пресной воды. К сожалению, Ирак выглядит далеко не лучшим образом с точки зрения экологического поведения. kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
İMTİYAZ Ü SERNIVİSAR:
TAHİR SİLƏMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18
+994 55 202-73-53

Xüsusi müxbir:
Tariyel Cəlil
Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın
mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə
S. Mehmandarov ev 25,
mənzil 17
Navnisan: Bakı Az1040, soqaq
S. Məhmandarov xani 25, mal-17
Адрес: Баку Az1040, улица
С. Мехмандаров дом 25, кв. -17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar
mərkəzində yığılıb səhifələnilib və
"Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru
Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500